

“ผลแห่งการเป็น พันธมิตร : มรดก ตกทอดสมัย สงคราม ในความสัมพันธ์ ไทย-ญี่ปุ่น”

พรณี ฉัตรพลรักษ์
แปลและเรียบเรียง

*ผู้แต่งขอแสดงความสำนึกในบุญคุณของกรรมการทุนเจ้าชายอะคิฮิโตะ มกุฎราชกุมาร มุลินธิการศึกษาญี่ปุ่น - สหรัฐอเมริกา (ฟูไลโบรท์) และกระทรวงศึกษาธิการของสหรัฐอเมริกา (ฟูไลโบรท์) ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการศึกษาวิจัยในประ

เทศญี่ปุ่นและประเทศไทย และขอแสดงความขอบคุณต่อสถาบันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยไซเปีย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความร่วมมือแก่ข้าพเจ้าไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ค.ศ. 1949 อันเป็นปีที่สหรัฐอเมริกากำลังดำเนินนโยบายที่จะให้ญี่ปุ่นเป็นปรากรเอเชียในการสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์และแสวงหาทางส่งเสริมการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น นักวิเคราะห์ชาวอเมริกันได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับคนไทยตรงกันว่า เป็นชาติที่ต่อต้านชาวญี่ปุ่นน้อยที่สุดในบรรดาชาติต่าง ๆ ในขณะนี้ และคนไทยก็จะขัดขวางการฟื้นตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นน้อยที่สุด¹ การจะสันนิษฐานความแน่นอนของข้อสังเกตที่ยากจะพิสูจน์นั้น งานนี้จำเป็นต้องสำรวจตรวจสอบประสบการณ์ด้านลบของประเทศไทยในฐานะที่เป็นพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นเสียก่อน แล้วจึงจะเสนอแนะข้อเท็จจริงบางประการซึ่งอาจส่งเสริมให้คนไทยเลือกเอาทรรศนะที่จะเป็นศัตรูของญี่ปุ่นน้อยกว่า “เหยื่อ” รายอื่น ๆ ของลัทธิทหารนิยมของญี่ปุ่น ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งทำให้การกลับมามีความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากันใหม่หลังสงครามระหว่างประเทศทั้งสองสะดวกขึ้น

ประสบการณ์ด้านลบ สมัยสงครามของ ประเทศไทย

เมื่อผู้กำหนดนโยบายของอเมริกันได้เปลี่ยนแนวทางจากการลงโทษและการปฏิรูปญี่ปุ่นมาเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นนั้น รายงานของนักวิชาการชาวอเมริกัน เมื่อ ค.ศ. 1949 คนหนึ่งบันทึกไว้ว่า

ประเทศญี่ปุ่นและประชาชนชาวญี่ปุ่นยังมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมชมชอบในประเทศสยาม เนื่องจากสยาม ในฐานะที่เป็น “พันธมิตร” ยามสงครามของญี่ปุ่นมิได้รับความเสียหายมากมายจากสงคราม และเนื่องจากนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นสองสามคนซึ่งได้พำนักอยู่ในประเทศสยามตั้งแต่ก่อนสงครามได้ประพฤติตนดี และได้รับความนับถือจากชาวสยาม²

ปีต่อมา รายงานข่าวใน Bangkok Post ก็ยืนยันว่า “นักธุรกิจชาวญี่ปุ่น และเจ้าหน้าที่ของ SCAP กองบัญชาการสูงสุดของฝ่ายสัมพันธมิตร ภายใต้การบังคับบัญชาของพลเอก ดักลาส แมคอาเธอร์ ผู้ซึ่งได้กลับจากประเทศไทยรายงานว่า ความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อชาวญี่ปุ่นและสินค้าญี่ปุ่น

นั้นดีกว่าที่อื่น ๆ ในเอเชีย”³

ข้อมูลประการแรกกล่าวถึงความรู้สึกในทางที่ดีทั้งหมดและอธิบายด้วยความมั่นใจว่า ชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่นยังคงมีอยู่ในระดับสูงในประเทศไทยเพราะ 1) การผ่อนผันให้ในยามสงคราม และ 2) การที่นักธุรกิจชาวญี่ปุ่นก่อนสงครามประพฤติตัวดี เหตุผลประการที่สองทำให้ประจักษ์ถึง **ความสัมพันธ์** ของความรู้สึกนิยมชมชอบต่อญี่ปุ่นในประเทศไทย

ประเด็นต่อมาจึงต้องเน้นให้เห็นชัดว่า มิใช่คนไทยทั้งหมดที่มีทัศนคติในทางที่ดีต่อชาวญี่ปุ่น และก็มีทั้งหมดที่ต้อนรับกิจการด้านธุรกิจของชาวญี่ปุ่นกลับมา ตัวอย่างเช่น จากการติดตามเจ้าหน้าที่คนหนึ่งในคณะผู้แทน SCAP เข้ามายังกรุงเทพฯ ผู้สื่อข่าวต่างประเทศชาวอเมริกันผู้หนึ่งได้อ้างถึง “คำกล่าวอย่างขมขื่น” ของเจ้าหน้าที่ไทยไม่เปิดเผยชื่อคนหนึ่งว่า “เป็นนโยบายสหรัฐฯ ที่จะประกันความมั่นคงโดยใช้การบีบคั้นทางการเมืองนั่นเองที่กองทัพญี่ปุ่นไม่ประสบความสำเร็จในการรักษาความมั่นคงในเอเชีย”⁴

เป็นเรื่องความสำคัญอีกด้วยที่จะต้องเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ในการสรุปว่าประเทศไทย “มิได้รับความเสียหายมากมายในสงคราม” จริงอยู่บ้านเมืองก็มีได้

“มิใช่คนไทยทั้งหมดที่มีทัศนคติในทางดีต่อชาวญี่ปุ่น และมิใช่ทั้งหมดที่ต้อนรับกิจการด้านธุรกิจของชาวญี่ปุ่นกลับมา”

ประสบความรุ่มร้อนของไฟแห่งสงครามที่แผ่กว้างดังเช่น พม่า และฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นสนามรบ และเพื่อนบ้าน ประชาชนชาวไทย มิได้รับความเดือดร้อนจากการที่ต้องขาดแคลนอาหารซึ่งเกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของอินโดจีน มลายู และอินโดนีเซีย และคนไทยก็รอดพ้นจากความร้ายกาจนานาประการ ที่เกิดกับชาวจีนผู้พำนักอาศัยอยู่ในสิงคโปร์ในยามที่ญี่ปุ่นยึดเมืองนั้น นอกเหนือจากนี้ ด้วยข้อยกเว้นของชาวจีนผู้พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยบางคน ซึ่งรัฐบาลของเขาให้ความคุ้มครอง คนไทยก็สามารถหลีกเลี่ยงการกระทำอย่างโหดร้ายไร้มนุษยธรรม ลงโทษต่อกุลิชาวเอเชียที่ถูกบังคับให้ทำงานของญี่ปุ่นไปได้ ถึงแม้ว่าความทุกข์ยากแสนสาหัสที่สุดเช่นนั้นได้เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทยในระหว่างการสร้างทางรถไฟสายไทย - พม่าก็ตาม กระนั้น ก็ไม่น่าจะพูดได้ว่าประเทศไทยรอดพ้นไปได้โดยไม่มีอันตราย

ประการแรก สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ขณะกำลังจะเกิดสงคราม ก็เป็นเรื่องขวัญหนีดีฝ่อตื่นตระหนกที่ได้เกิดกับคนไทย ซึ่งเป็นชนชาติที่มีความภูมิใจยิ่งใหญ่ในสถานภาพของประเทศชาติของตนว่าเป็นประเทศเอกราชเพียงชาติเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับประ

เทศไทยมาก่อนสงคราม กองทัพญี่ปุ่นก็ได้จู่โจมเข้ามาในประเทศ เมื่อเวลาเช้าตรู่ของวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1941 เพียงไม่กี่ชั่วโมงหลังจากนายทสึโอบะมิ เทะอิจิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาดต่อรัฐบาลไทย การบุก...อาจไม่มีคำอื่นมาบรรยายได้จริง ๆ เท่าคำ ๆ นี้... ประเทศซึ่งได้ประกาศเป็นกลางอย่างโจ่งแจ้ง ได้นำไปสู่การปะทะกันกับทหารและตำรวจไทยใกล้ ๆ กับสถานที่ที่กพลขึ้นบกในประเทศไทยตอนใต้ และมีผลให้คนไทยตายไปกว่า 100 คน

ในการเจรจาตกลงกับเจ้าหน้าที่ไทยที่กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 7 - 8 ธันวาคม เจ้าหน้าที่ฝ่ายญี่ปุ่นได้กล่าวคำที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดพลาดว่าต้องการเพียง “ทางผ่าน” ให้กองทัพเท่านั้น ซึ่งมีนัยยะเป็น “ทางผ่าน” ในช่วงเวลาอันจำกัด แต่แท้ที่จริงแล้ว ญี่ปุ่นต้องการตั้งหลักเพื่ออยู่ท่าสงครามต่อไป ญี่ปุ่นก็ได้ยึดกิจการรถไฟของไทย และเตรียมการที่จะใช้ประเทศไทยเป็นฐานสำหรับโจมตีพม่าและมลายูต่อไป ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงตกอยู่ในฐานะพันธมิตรอย่างเต็มตัวของญี่ปุ่นเพราะหวังที่จะปกป้องอธิปไตยของชาติที่ยังคงมีเหลืออยู่ และหวังที่จะได้รับประโยชน์ที่ควรได้ถ้าญี่ปุ่นชนะสงคราม

แถลงการณ์ต่าง ๆ ของผู้นำของไทยจะเป็นอะไรก็ตาม เห็นได้ชัดทีเดียวว่าประชาชนคนไทย ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ชักชวนกันให้พลีชีพเพื่อต่อสู้ป้องกันดินแดนของชาติให้รอดพ้นจากผู้รุกรานนั้น มิได้ลัดพรमสีแดงให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามาพันแอก อีวะคุโระ ฮิเดะโอะ ผู้บัญชาการกองพลโคะโนะเอะ ซึ่งเป็นกองทัพนั้ ได้ข้ามพรมแดนอินโดจีนเข้ามาในประเทศไทยเมื่อเช้าตรู่วันที่ 8 ธันวาคม แล้วก็ได้สังเกตเห็นความแตกต่างระหว่างชาวกำพูชา ซึ่งมีสายตา “อันเต็มไปด้วยความรู้สึกเป็นมิตรและสนิท” กับชาวไทยผู้ซึ่ง “อาจถูกครอบงำด้วยวิญญาณของความเป็นปักษ์และความกลัวโดยไม่หวั่นเกรง” ในกรุงเทพฯ เขาได้พบเห็นท่าทีของประชาชนว่า “ไม่เป็นมิตรเลย” หลังจากที่รัฐบาลไทยขอรับรองประชาชนแล้ว เขาสังเกตเห็นว่า สถานการณ์ดีขึ้นบ้าง และ “บางครั้งบางคราวผู้สัญจรไปมาตามถนนก็จะมองดูเราในลักษณะที่เป็นมิตรอยู่บ้าง” อย่างไรก็ตาม “เราก็ไม่สามารถคิดเอาว่าเขาเหล่านั้นให้ความร่วมมือกับเราด้วยน้ำใสใจจริง”⁶

ด้วยเหตุนี้ ปี ค.ศ. 1942 จึงเป็นปีที่ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ระหว่างทหารญี่ปุ่นที่ยะโสโอหังและใช้เวลาว่างเที่ยวไปอย่างเสรีกับพลเมืองชาวไทย เหตุ

การณ์ที่ร้ายที่สุด ซึ่งเป็นการปะทะกันถึงขั้นนองเลือดที่บ้านโป่งในเดือนธันวาคม มีผลให้ทหารญี่ปุ่นตายไปเป็นจำนวนมากเมื่อพลเรือนชาวไทยโจมตีทหารยามที่ค่ายกรมรถไฟและตำรวจไทยได้ระดมยิงไปที่กองกำลังบรรเทาทุกข์ ยังมีการปะทะกันอย่างรุนแรงเกิดขึ้นอีกภายหลัง ในฤดูร้อนปี ค.ศ. 1944 เมื่อผู้บังคับบัญชาทหารญี่ปุ่นในท้องถิ่นกระทำการเกินสมควรจนทำให้เกิดการต่อสู้กันและมีการล้มตายเป็นจำนวนมากที่จังหวัดระนอง⁷

ยิ่งไปกว่านั้น จำเป็นต้องกล่าวอีกว่า บรรดา “นักธุรกิจชาวญี่ปุ่น ซึ่งพำนักอยู่ในกรุงเทพฯ ก่อนเกิดสงคราม” และเคยมีความประพฤติที่ดีเป็นที่ประทับใจคนไทยจนน่าชื่นชมกลับให้ความช่วยเหลือและยุยงส่งเสริมกองทัพญี่ปุ่นทุกทางให้รุกรานประเทศไทย บริษัทญี่ปุ่นหลายบริษัทได้รับข่าวสารจากแหล่งที่มาของตนเองและให้ที่ปิดปิดซ่อนเร้นแก่ตัวแทนจำนวนมากที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย และตระเวนไปทั่วประเทศเป็นเวลาหลายเดือนก่อนเกิดสงคราม เพื่อวัดขนาดสะพานต่าง ๆ ประเมินสภาพถนนต่าง ๆ และชายหาดที่จะขึ้นบกทหารกองหนุนญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ ได้เสริมความพยายามในด้านความร่วมมือโดยจัดงานเลี้ยงรับรองให้แก่กองทัพที่ยกขึ้นบกที่บางปู(ทาง

สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ขณะกำลังเกิดสงครามก็เป็นเรื่องขวัญหนีดีฝ่อตื่นตระหนกที่ได้เกิดกับคนไทย ซึ่งเป็นชนชาติที่มีความภูมิใจยิ่งใหญ่ในสถานภาพของประเทศชาติของตนว่าเป็นประเทศเอกราชเพียงชาติเดียวในเอเชีย

ตอนใต้กรุงเทพฯ บริเวณอ่าวไทย) เมื่อเช้าวันที่ 8 ธันวาคม ซึ่งเป็นการตัดเส้นทางคมนาคมที่จะออกไปนอกเมืองเสีย⁸

ในขณะที่ดินแดนไทยมิได้ตกเป็นสมรภูมิตามความหมายของคำอย่างครบถ้วนในระหว่างสองปีสุดท้ายของสงคราม ประเทศไทยก็ยังทนต่อการทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตร ถึงแม้ว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะเล็งไปที่ชุมกำลังของญี่ปุ่นและเส้นทางคมนาคม แต่คนไทยจำนวนมากก็ตาย หรือมีฉะนั้นก็ได้เห็นบ้านเรือนของตนถูกทำลาย และถูกบังคับให้ต้องอพยพออกจากเมืองใหญ่ ๆ ไปอยู่ในชนบท⁹ ทหารญี่ปุ่นไม่สามารถต้านทานการทิ้งระเบิดด้วยความจงใจ และพลเมืองสัญชาติไทยก็สามารถติดต่อกับทหารต่างด้าวให้มีการโจมตีจากทางอากาศ

โดยทางเศรษฐกิจแล้ว เมื่อเกิดสงครามขึ้น ประเทศไทยก็ประกาศว่าตนเองจะต้องตัดขาดจากหุ้นส่วนการค้าสมัยก่อนสงคราม ส่วนมากของตน และอยู่ในฐานะที่จะตกลงซื้อขายกับญี่ปุ่นได้น้อยที่สุด ญี่ปุ่นได้โต้ตอบด้วยการบีบฐานะทางการเงินให้ตึงตัวยิ่งขึ้น มีการบังคับลดค่าเงินบาทลงมากกว่าหนึ่งในสามของค่าเงินบาทเมื่อก่อนสงครามเพื่อที่จะให้มีค่าเท่า ๆ กับเงินเยน ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็ได้เรียกร้องกู้เงินจากรัฐบาลไทย

เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกองกำลังทางทหารทั้งหมดที่อยู่ในประเทศไทย เงินกู้ดังกล่าวรวมทั้งหมดได้เพิ่มสูงขึ้นเมื่อสงครามยืดเยื้อออกไป จำนวนเงินที่ตกเป็นหนี้เมื่อสิ้นสุดสงครามมีทั้งสิ้น 1.5 พันล้านบาท ซึ่งตัวเลขที่เอียงไปทางหนึ่งนั้นเป็นตัวกำหนดให้ ตัวอย่างเช่นงบประมาณของรัฐบาลไทยทั้งหมดสำหรับปี ค.ศ. 1943 มีจำนวนเพียง 278 ล้านบาทเท่านั้น¹⁰

ความต้องการของญี่ปุ่นพร้อม ๆ กับที่รายได้ลดลงนั้น..... ทั้งนี้เพราะการสูญเสียภาษีศุลกากรต่าง ๆ ซึ่งประกอบกับการกำหนดตัวลง ทำให้รัฐบาลไทยไม่มีทางเลือกอื่น นอกเสียจากพิมพ์ธนบัตรขึ้นมาใช้ซึ่งทำให้เงินตราหมุนเวียนเพิ่มขึ้นถึงเจ็ดเท่าในช่วงระหว่างสงคราม ความไม่สามารถของญี่ปุ่นที่จะกระทำตามความต้องการของไทยเพื่อให้ได้สินค้าประเภทน้ำมันและสินค้าเครื่องบริโภค..... เนื่องจากเป็นความต้องการระหว่างสงครามและเรือขนส่งขาดแคลน... รวมเข้ากับความเท็จจริงของเงินตราเดิมเชื่อให้เงินเฟ้อยิ่งขึ้นไปอีกตามตัวเลขของทางการไทยซึ่งใช้ปี ค.ศ. 1938 เป็นปีหลักนั้น ค่าครองชีพได้สูงขึ้นเกือบสามเท่าเมื่อถึงสิ้นปี ค.ศ. 1943 เป็นสี่เท่าเมื่อถึงเดือนมีนาคมปี ค.ศ. 1944 และเพิ่มขึ้นเป็นสิบเท่าเมื่อเสร็จ

สงคราม”

บางคนกล่าวโทษการเข้ามาของญี่ปุ่นและสภาพการณ์ยามสงครามที่เกิดขึ้นว่าทำให้ศีลธรรมเสื่อมทรามและเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างกว้างขวางในประเทศไทยหลังสงคราม มีการกล่าวถึงผลเสียของเงินเฟ้อและการค้ากำไรเกินควร รวมทั้งกล่าวว่าการโกงญี่ปุ่น “กลายเป็นกีฬาอย่างหนึ่ง และเป็นหน้าที่ของประชาชาติ”¹² ถึงแม้ว่าโดยผิวเผินอาจจะดูน่าสงสัยที่ตำหนิญี่ปุ่นในเรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวงในประเทศที่มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการ เพื่อประโยชน์ส่วนตัวมีประวัติมานานแล้ว แต่ก็ เป็นความจริงที่ว่ามียุ่เล็กลงน้อยที่ อาจใช้คำว่า “ยกระดับทางศีลธรรม” ในบทพยานสงครามของประเทศไทยว่าเป็นฐานส่งเสบียงของญี่ปุ่น หรือในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นที่ต่างฉวยโอกาสซึ่งกันและกัน ขบวนการเสรีไทยก็เช่นกัน ซึ่งอาจอ้างได้ว่าเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นด้วยความรักชาติ และเพื่อรักษาเอกราชของประเทศไทยโดยการเชื่อมความสัมพันธ์กับฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ชักจูงให้ผู้ฉวยโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย การเป็นพันธมิตรอย่างหลวม ๆ และผิวเผินเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่กำลังแข่งขันกันภายใต้เงื่อนไขที่น่าพอใจที่สุด ซึ่ง

เมื่อสิ้นสุดสงคราม เสรีไทยก็แยกตัวเป็นกลุ่มการเมืองที่ไม่ลงรอยกับรัฐบาลไทย และรัฐบาลหลังสงครามหลายชุดที่มาจากขบวนการนี้ก็ถูกโจมตีในเรื่องที่ไม่กระจ่างอยู่หลายเรื่อง

ในที่สุด นักการเมืองไทยหลายคนผู้ซึ่งได้แสดงความเห็นอกเห็นใจเข้าข้างญี่ปุ่นมากที่สุด ก็พบว่าผลประโยชน์ของตนตกลงไปพร้อม ๆ กับของญี่ปุ่นเมื่อสงครามทวนกระแส ขณะที่บางคนก็กระทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นในการเป็นมิตรกับเสรีไทย... พลเรือเอก หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นบุคคลตัวอย่างที่น่ากล่าวถึงเป็นพิเศษทีเดียว... จอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ดำเนินชีวิตอย่างเนือย ๆ ในระหว่างที่ต้องออกจากราชการเมื่อเสรีจสงคราม และบรรดานายทหารคนสนิทส่วนมากก็ต้องถูกสับเปลี่ยนจากตำแหน่งที่มีอิทธิพลในกองทัพ บุคคลที่ทำหน้าที่ติดต่อระหว่างจอมพล ป. กับนายทหารญี่ปุ่นชื่อ นายวณิช ปานะนนท์ ได้รับโทษหนักและตายในที่คุมขัง ทาง การแจ้งว่าตายด้วยอัตตะวินิบาตกรรม อย่างไรก็ตามคนญี่ปุ่นและคนไทยส่วนมากเชื่อว่า ศัตรูเก่าหรือมิฉะนั้นก็เพื่อนเก่า (ผู้ซึ่งอาจกลัวว่าเขารู้มากเกินไป) ได้ทำการฆาตกรรมนายวณิช¹³ คนจำนวนมากผู้ซึ่งได้ทำประโยชน์ให้ญี่ปุ่น

...ประชาชนของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่ส่งอาหารเป็นสินค้าออกนั้น เกือบจะไม่กังวลใจเกี่ยวกับสินค้าต่าง ๆ การมี “คุณสมบัติประจำชาติที่ปราศจากความกังวล” เป็นความดีงามประการหนึ่ง...

อย่างดีที่สุดก็ดูเหมือนจะมีเหตุผลเพียงพอในความไม่พอใจ

เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุผลประการหนึ่งหรือการรวมเข้าด้วยกันของเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว เราจึงสามารถนึกคิดเอาเองว่า คนไทยมีความเกลียดชังชาวญี่ปุ่นคุกรุ่นอยู่ในใจ อย่างไรก็ตาม ความจริงข้อนี้พิสูจน์ออกมาได้ต่างกันอย่างที่เดียว หน่วยจารกรรมของอเมริกัน (OSS) ได้รายงานเมื่อเดือนสิงหาคม 1945 ว่า “ในประเทศโดยทั่ว ๆ ไปนั้นการแสดง ความเกลียดชังต่อชาวญี่ปุ่นมีอยู่เพียงเล็กน้อย” รายงานอีกฉบับหนึ่งที่เขียนขึ้นอีกสองเดือนต่อมา พบว่าคนไทย “นิยมเยยต่อชาวญี่ปุ่นโดยส่วนรวม”¹⁴

ญี่ปุ่นเองก็ได้เห็นสภาพนี้ทำนองเดียวกัน ถึงแม้มีน้ำเสียงที่แน่ใจมากขึ้น เมื่อญี่ปุ่นกลับปฏิบัติการเยยเยยจากคนไทย ภายหลังการยอมจำนนของญี่ปุ่น แบบอย่างการประเมิณผลหลังสงครามที่หน่วยงานของกองพลที่สี่ (ที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยตอนเหนือ) กระทำขึ้น ได้บันทึกเหตุผลเพื่อความเข้าใจไว้ว่า

ด้วยอิทธิพลจากการปฏิบัติการในอินโดจีน (การยึดอินโดจีนของฝรั่งเศสเมื่อเดือนมีนาคม 1945 ของกองทัพญี่ปุ่น) โดยทั่วไปแล้ว ส่วนเล็กก็มีความสงสัยเกี่ยวกับกองทัพญี่ปุ่น พวกเขาทั้งหลาย (คนไทย) จึงเฝ้าระมัดระวังจนผิด

ปรกติในเรื่องการเคลื่อนไหวของเราและด้วยท่าที “เหยียบเรือสองแคม” ไม่ให้ความร่วมมือทั่ว ๆ ไป... หลังจากเริ่มสงครามญี่ปุ่น - ไทย-เวียดนาม คนไทยมีท่าทีที่ตึงตังมากยิ่งขึ้น และเราก็ได้จัดตั้งกองระวังซึ่งกันและกันราวกับว่าเราเป็นศัตรูกัน

กระนั้น ภายหลังสงคราม... ถึงแม้ว่า ส่วนหนึ่งทำเล่น ๆ เลยเกิดไปกับกองทัพฝ่ายสัมพันธมิตร โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว พวกเขาทั้งหลาย คนไทยก็ตระหนักค่าของกองทัพญี่ปุ่น ขึ้นชมและนับถือกองทัพญี่ปุ่น และก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เห็นอกเห็นใจเรา¹⁵

หน้าต่อ ๆ ไปจะชี้ให้เห็นถึงเหตุผลบางประการเกี่ยวกับปฏิกิริยาของคนไทย

ปัจจัยที่ช่วย ลดความลัษณ์ ระหว่าง ไทย - ญี่ปุ่น

1) ญี่ปุ่นเข้ามาอยู่อย่างถูกจำกัดในการพยายามที่จะอธิบายถึงความไม่เป็นศัตรูต่อญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้น รายงานของ OSS เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ตามที่

กล่าวอ้างมาแล้วได้ชี้ให้เห็นถึงขนาดที่กว้างของประเทศ การคมนาคมที่ไม่สะดวกและระดับต่าง ๆ ของพลังอำนาจของกองทหารประจำการของไทยในช่วงเกือบตลอดสงคราม ด้วยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ บันทึกของ OSS ได้กล่าวสรุปว่า มี “ความกระตือรือร้นถึงการดำเนินชีวิตของประชาชนธรรมดา ๆ น้อยกว่าที่เคยคาดหมายไว้มาก” รายงานนี้ชี้ให้เห็นว่า “ชาวสยามส่วนใหญ่แทบจะไม่มีความสัมพันธ์กับกองทหารญี่ปุ่นเลย...”¹⁶

นับตั้งแต่เริ่มสงคราม ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยได้ปฏิบัติการก่อนตามเส้นทางคมนาคมที่จะไปพม่าและมลายู โดยยกเว้นการใช้เส้นทางลำบากที่จะต้องปรับปรุงอย่างเร่งรีบ ซึ่งเป็นเส้นทางไปพม่าโดยผ่านทางจังหวัดตากและแม่สอดในตอนแรก ๆ และรวมกำลังกันทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ (ตามชายแดนพม่า) และในขณะนั้นทางตะวันตกตอนกลางของประเทศไทย (ด้านที่วางแผนไว้สำหรับที่มั่นสุดท้ายของญี่ปุ่น) ในภาคหลังของสงคราม ญี่ปุ่นตั้งใจที่จะอยู่ใกล้ ๆ กับเส้นทางรถไฟที่มีอยู่หรือที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ ๆ นอกเหนือจากนี้ขณะที่ได้มีการจัดระบบในเดือนมกราคม ค.ศ. 1943 กองทหารประจำการของไทยมีอำนาจต่อ

เพียงเล็กน้อยจนกระทั่งกองทัพทั่วไปภาคใต้ได้แบ่งกองทหารประจำการเป็นห้ากองพัน เมื่อต้น ๆ ปี ค.ศ. 1944 เฉพาะในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1945 ที่กองพลรบของญี่ปุ่น (กองพลที่ 4) ได้เข้ามาปฏิบัติการในประเทศไทย และเฉพาะสัปดาห์สุดท้าย ๆ ของสงครามเท่านั้นที่กำลังทางทหารของญี่ปุ่นขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่า 100,000 คน¹⁷

เช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าในขั้นแรก ๆ ของสงคราม กองทหารญี่ปุ่นจะมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปทางโหดร้าย ซึ่งละเมิดเจตนาที่ได้ประกาศถึงการเป็นพันธมิตรระหว่างไทย - ญี่ปุ่น จนถึงระดับที่น่าพิจารณาได้ว่ารัฐบาลไทยประสบความสำเร็จในการรักษาไว้ซึ่งการควบคุมกิจการภายใน ผู้นำไทยได้บรรลุผลสำเร็จในเรื่องนี้ก็โดยการระงับโทษะที่มีเพิ่มขึ้นด้วยความสามารถพิเศษโดยการเรียกร้องให้ญี่ปุ่นยึดถือสัญญาของตนและให้เกียรติประเทศไทยในทางที่เหมาะสมกับสถานภาพของไทยในฐานะที่เป็นรัฐอธิปไตยและพันธมิตรที่ซื่อตรง วิธีการแก้ปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ โดยทางคณะกรรมการประสานงานร่วมได้อำนวยความสะดวกกราบรื่นให้แก่กรณีทะเลาะวิวาทเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำหน้าที่เป็นกันชนระหว่างกองทหารญี่ปุ่นกับข้าราชการและประชาชนชาวไทย

ส่วนใหญ่¹⁸

ไม่เพียงแต่กองทัพญี่ปุ่นที่เข้ามาอยู่กันเป็นจำนวนมากในบางเขตของประเทศ ผลกระทบทางเศรษฐกิจยังเป็นที่ทำให้เกิดความยากลำบากนานาประการขึ้นสำหรับประชากรบางส่วน ในขณะที่มีผลกระทบส่วนอื่น ๆ เพียงบางเบาเท่านั้น ชาวญี่ปุ่นบางคนรู้มาตั้งแต่ต้นแล้วว่าเรื่องนี้เป็นชนที่กล่าวมาและรู้ว่าเรื่องเช่นนี้จะดำเนินไปในทางที่เป็นประโยชน์ของญี่ปุ่น

ตัวอย่างเช่น นายทะกะเสะ ทสึโทะมุ ผู้ซึ่งได้มาเยือนกรุงเทพฯ เป็นเวลาหลายเดือนในช่วงระหว่างปลายปี ค.ศ. 1941 และต้นปี ค.ศ. 1942 ในฐานะทูตส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาการรถไฟ ได้กล่าวภายหลังที่กลับไปโตเกียวว่า

โดยทั่ว ๆ ไปในประเทศไทย ไม่มีสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอย่างตะวันตกมากนัก เมื่อซื้อสินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ สินค้าส่วนมากก็ส่งเข้ามาที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและการค้าของประเทศมีความแตกต่างกันมากระหว่างคนรวยกับคนจน นับตั้งแต่กองทัพของสมเด็จพระจักรพรรดิได้เข้ามาตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย ปัญหาได้เกิดขึ้นเกี่ยวกับสถานะเงินเฟ้อ อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยเงิน 60 บาทต่อปี และข้าพเจ้าก็คิดว่าไม่

ควรจะมีลักษณะเงินเฟ้อดังเช่นในญี่ปุ่น ถ้าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่จำเป็นสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น ไม่ได้ใช้กันทั่วไป

นายทะกะเสะกล่าวสรุปว่าประชาชนของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่ส่งอาหารเป็นสินค้าออกนั้น เกือบจะไม่กังวลใจเกี่ยวกับสินค้าต่าง ๆ การมี “คุณสมบัติประจำชาติที่ปราศจากความกังวล” เป็นความดีงามประการหนึ่งในเรื่องนี้

ถึงแม้ว่าจะเป็นการมองเรื่องเงินเฟ้อในด้านดีเกินไป นายทะกะเสะก็ได้ชี้ประเด็นสำคัญในการกล่าวถึงลักษณะเศรษฐกิจของประเทศไทยที่แบ่งออกเป็นสองส่วนขาดการฉลวงหน้าได้มากที่สุดที่เดียวว่าความยุ่งยากทางเศรษฐกิจสมัยสงครามอย่างมากมาย จะได้แพร่ตัวออกไปจนถึงชนชั้นข้าราชการส่วนหนึ่งในเมือง คนเหล่านั้นจะมีรสนิยมในการใช้สินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคดีขึ้น แต่ก็อาศัยเงินเดือนตายตัวและขาดไหวพริบ หรืออำนาจในการแสวงหาเงินชดเชยจากทางอื่นให้เพียงพอกับที่เงินเฟ้อทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย²⁰

แน่ทีเดียว ความขาดแคลนในระหว่างสงครามเป็นการจำกัดไม่ให้มีสินค้าฟุ่มเฟือย และของใช้ที่จำเป็น เช่น ไม้ขีดไฟ สบู่ และ

ยารักษาโรคก็หายากและราคาแพง อีกทั้งโดยการเข้ามาครอบครองระบบการขนส่งของไทยและการกว้านซื้อโดยตรงของญี่ปุ่นก็ได้ทำให้แบบแผนการค้าก่อนสงครามยุ่งเหยิงไปทั่วทั้งประเทศ²¹ อย่างไรก็ดี การมีปริมาณอาหารส่วนเกินที่ยอมให้ส่งเป็นสินค้าออกไปยังมลายู ซึ่งขาดแคลนข้าวตลอดปีและพม่าที่เสียหายมากจากการต่อสู้จนกระทั่งสิ้นสุดสงคราม²² รวมทั้งการมีมวลชนที่ทำการกบฏกรรมเพียงพอเลี้ยงตัวเอง (มากกว่า 80 เปอร์เซนต์ของจำนวนประชากรประมาณ 15 ล้านคน) ทำให้ด้านทานผลกระทบที่จะทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากที่สุดจากเงินเฟ้อไปได้โดยตลอด

นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะใช้ธนบัตรที่ยืมจากรัฐบาลไทยไปกว้านซื้อ ญี่ปุ่นก็ได้ชำระค่าข้าวและสินค้าอื่น ๆ รวมทั้งบริการต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่นได้รับในประเทศไทย ขณะที่เงินเฟ้อทำลายระบบเงินตราเงินตราของไทยก็มีไว้ว่าจะไม่มีค่าเสียเลยทีเดียว ความจริงแล้วเมื่อได้กำหนดค่าให้เท่ากับเงินตราทางการทหารในดินแดนที่ติดต่อกัน ในตลาดมืดเงินบาทก็มีอัตราแลกเปลี่ยนที่น่าพอใจมากเมื่อเปรียบเทียบกับเงินรูปีทางการทหารของพม่า²³

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งหมดใช้จำกัดผลกระทบทางลบต่อประชาชนชาวไทยจากการที่ญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดูเหมือนว่า ยกเว้นสำหรับคนผู้ที่ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร หรือถูกเกณฑ์แรงงาน หรือคนที่อยู่อาศัยใกล้ ๆ อาณาบริเวณที่ตั้งกองทหารญี่ปุ่นแล้ว มวลชนชาวไทยที่อยู่ในชนบทก็รอดพ้นสงครามไปโดยไม่มีอันตรายเกี่ยวข้อง²⁴ ดังเช่นนายทหารญี่ปุ่นผู้หนึ่งบันทึกไว้ว่า

เมื่อใครก็ตามออกไปอยู่ในชนบท ยกเว้นแนวเส้นทางรถไฟที่สำคัญแล้ว ก็ไม่มีการทิ้งระเบิดและจะอยู่ได้อย่างสงบมาก ถ้าไม่มีหนังสือพิมพ์หรือวิทยุกระจายเสียงก็เกือบจะลืมสงครามไปได้เลย²⁵

2) การเปลี่ยนแปลงของนโยบายญี่ปุ่น

น่าแปลกทีเดียว ทั้ง ๆ ที่มีการรับรองกันหลายครั้งไม่สิ้นสุด ทั้งสองฝ่ายก็ยังเน้นลักษณะความร่วมมือของตนอย่างเต็มที่ และเน้นความปรารถนาอันแรงกล้าตามควรแก่โอกาสของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่จะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากอุปการะที่แน่ใจในชัยชนะของญี่ปุ่นและฝ่ายอักษะ แต่ก็มิอยู่หลายประการที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเลวที่สุดในระยะแรก ๆ ของสงคราม เรื่องนี้บางเรื่องก็สืบเนื่องมาจากการต่อ

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในนโยบายของญี่ปุ่น ก็ทำให้น่าน้ำหนักที่มีอยู่เบื้องหลังความพยายามที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์และทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศไทยมั่นคงขึ้น

ด้านญี่ปุ่นของไทยในตอนแรกและความไม่พอใจที่ญี่ปุ่นเข้า และบางเรื่องก็สืบเนื่องมาจากความเยโสโอหังของญี่ปุ่นที่มี “ชัยชนะเสมอมา” และหลงปลาบปล้อมอยู่กับ “โรคชัยชนะ” ความตึงเครียดซึ่งเป็นผลตามมาระหว่างทหารญี่ปุ่นและประชาชนชาวไทยได้เกิดกลายเป็นสถานการณ์ที่สามารถจะระเบิดขึ้นได้ ดังเช่นที่เห็นได้ชัดจากเหตุการณ์บ้านโป่ง ดังได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

ที่มีการปรับปรุงสภาพการนี้ให้ดีขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1943 ก็สืบเนื่องมาจากความพยายามที่มีอยู่มากของผู้บัญชาการคนใหม่แห่งกองทหารประจำการคือ พลโท นะกะมุระ อะเคะโตะ และคณะนายทหารของเขา นายพลนะกะมุระ รู้ดีว่าระเบียบวินัยของทหารญี่ปุ่นที่เคร่งครัดและการส่งเสริมให้มีสำนึกเคารพคนไทยและวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างประเทศทั้งสอง เขาได้ประสบความสำเร็จทุก ๆ เรื่องอย่างน่าทึ่งในเรื่องเหล่านี้²⁶

นายพล นะกะมุระไม่สามารถทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสถานการณ์สงครามที่มีแต่ความสลดหดหู่ยิ่งขึ้น และแทบจะไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขการขาดแคลนสินค้าซึ่งบ่อนทำลายเศรษฐกิจของไทย แม้จะใช้เวลาพยายามอย่างมากที่สุด

แล้ว เขาก็ไม่สามารถปิดกั้นความสนใจที่มีมากขึ้นเกี่ยวกับเสรีไทยที่สนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร อย่างไรก็ตาม นายพลนะกะมุระ ซึ่งเป็นคนที่มีความอดทนและอบอุ่น และแสดงความสนใจอย่างจริงจังในวัฒนธรรมไทยได้สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวอย่างแน่นแฟ้นกับคนสำคัญ ๆ ของไทยหลายคนรวมทั้งนายดิเรก ชัยนาม ซึ่งเป็นเสรีไทยคนสำคัญ เคยเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศมาก่อน และเป็นเอกอัครราชทูตประจำโตเกียว²⁷ ความเชื่อมโยงต่าง ๆ เหล่านี้รวมกับความสำเร็จในการรักษาระเบียบวินัยของเขา ทำให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดีขึ้นมาก และทำให้ภาพพจน์ของกองทัพญี่ปุ่นดีกว่าที่ได้รับจากที่อื่น ๆ อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในนโยบายของญี่ปุ่น ก็ทำให้น่าน้ำหนักที่มีอยู่เบื้องหลังความพยายามที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์และทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศไทยมั่นคงขึ้น ตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 1943 เมื่อนายชิเงะมิตสึ มะโมะรุ ได้เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไปปรับแผนการที่มุ่งจะเอาชนะ “จิตใจและความคิด” ของประชาชนชาวเอเชียในขั้นปฏิบัติการ เรื่องนี้ก็มุ่งไปที่การได้รับความสนับสนุนเพิ่มขึ้นในการพยายามทำสงครามที่กำลังเนือยลงของญี่ปุ่น ในขั้นสุดม-

การณ์ ญีปุ่นได้แทรกหลักศีลธรรม ซึ่งสามารถทำให้ญีปุ่นอธิบายด้วยเหตุผลว่า การสงครามของตนเป็นสงครามที่ก่อปรด้วยคุณธรรม ไม่ว่าจะแพ้หรือชนะก็ตาม²⁶ ดังเช่นคำประกาศของนโยบายใหม่นี้ เมื่อเดือนกรกฎาคม 1943 ญีปุ่นได้สัญญาที่จะคืน “ดินแดนที่สูญเสียไป” ให้แก่ประเทศไทย นั่นก็คือรัฐทั้งสี่ในมลายูตอนเหนือ และอีกสองในรัฐฉานตะวันออก

หลังจากนายควง อภัยวงศ์ ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบแทนจอมพล ป. เมื่อเดือนสิงหาคม 1944 ผู้นำญีปุ่นได้กำหนดแนวนโยบายใหม่สำหรับประเทศไทย แนวนโยบายเหล่านี้รวมไปถึงการสั่งให้ “พิจารณานโยบายของเราเป็นพิเศษในทุก ๆ เรื่องที่ให้ความเคารพต่อเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทย” และ “จำกัดความต้องการของเราอย่างเคร่งครัดในประเทศไทยให้เหลือเพียงสิ่งที่จำเป็นสำหรับดำเนินการสงคราม...”²⁹ การตัดสินใจของนายยะมะโมะโตะ คุมะอิชิ นักการทูตที่มีชื่อเสียง ซึ่งเคยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาก่อน และในเวลาเดียวกันก็เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะเอกอัครราชทูตคนใหม่ประจำกรุงเทพฯ จึง

เน้นความกังวลของญีปุ่นในเรื่องการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทย

ถึงแม้ว่า นายยะมะโมะโตะ และนายพล นะกะมูระ จะมีความเข้าใจผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับความไว้วางใจของพันธมิตรของเขา บุคคลทั้งสองก็ได้ร่วมงานกัน ในอันที่จะส่งเสริมความผูกพันฉันมิตร หาทางป้องกันการปะทะกันทางทหารระหว่างกองกำลังของญีปุ่นและไทย หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้ล่าช้าออกไปให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ เขาทั้งสองคิดอยู่เสมอว่า เหตุการณ์เช่นนั้นอาจเกิดผลกระทบขึ้นได้ต่อความสัมพันธ์ในอนาคตระหว่างประเทศทั้งสอง ดังเช่น นายพลโท ยะมะดะ คุนิทะโร เสนาธิการทหารของนายพล นะกะมูระ กล่าวถึงความหวังของกองทัพว่า “จะไม่มีเหตุทำให้เสียใจในนโยบายที่มีต่อประเทศไทย” และ

ดังเช่น นายยะมะโมโตะกล่าวว่า “ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการสงครามของเราและอุดมการณ์ของคำประกาศมหาเอเชียนูรพา เราควรหลีกเลี่ยงด้วยกำลังทั้งหมดที่มีอยู่ของเราในอันที่จะละเมิดเอกราชและอธิปไตยของประเทศที่เป็นพันธมิตร เพราะความจำเป็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการ”³⁰

ด้วยผลแห่งความพยายามของเขา รายงาน OSS ประจำเดือนตุลาคม 1945 จึงบันทึกไว้อย่างรู้สึกเสียใจว่า คนไทยเป็นจำนวนมากกล่าวถึงนายพลนะคะมูระ และนายยะมะโมโตะ ว่าเป็น “มิตรที่ดี” และ ไบรตัน จอห์น โคสต์ ก็บันทึกไว้ว่า “นายพลนะคะมูระได้รับการยกย่องทั่วไปว่าเป็นคนที่ดีและใจดี” นายดิเรก ชัยนาม และคนไทยอื่นก็ยกย่องนายพลนะคะมูระเช่นกันว่าช่วยป้องกันการปะทะกันครั้งใหญ่ระหว่างกองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่น

3) ประโยชน์ที่ได้ของสงคราม

ดังเช่นการค้าอาวุธในปัจจุบันจะเป็นเครื่องพิสูจน์สำหรับบุคคลผู้มีฐานะดี ธุรกิจสองสามอย่างให้ประโยชน์ได้มากกว่าการส่งทหารไปรบในยามสงคราม เพราะฉะนั้นถ้าประชาชนชาวไทยในชนบทส่วน

ใหญ่ได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยจากการที่ญี่ปุ่นเข้า และชนชั้นข้าราชการระดับชั้นผู้น้อย และชั้นกลางได้รับความสูญเสียอย่างหนักที่สุดแล้ว ก็จะมีคำถามทำนองที่ว่าแล้วใครล่ะที่ได้ประโยชน์? แหล่งข่าวต่าง ๆ กล่าวหาตึงถึง “เศรษฐกิจสงคราม” ซึ่งอาจตั้งข้อสังเกตว่าชื่อเสียงของเศรษฐกิจสงครามเป็น “ที่รู้จักกันดี” ในประเทศไทย ก่อนที่จะไปพินิจพิจารณาเรื่องอื่น ๆ ตามปกติ ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นข่าวสารที่ยากจะหาได้ เพราะผู้ที่ได้รับประโยชน์จากสงครามก็ย่อมไม่ปรารถนาที่จะพูดถึงเรื่องนี้ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงของชาวจีนโพ้นทะเลโดยเฉพาะที่เดียว ดังที่มีบุคคลผู้หนึ่งได้กล่าวโจมตีมาในจดหมายฉบับหนึ่งถึงหนังสือพิมพ์ Bangkok Post เมื่อปี ค.ศ. 1946 ว่าชาวจีนโพ้นทะเลผู้หนึ่ง “ได้ให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ญี่ปุ่นในการทำสงครามต่อสู้กับเพื่อนร่วมชาติของตนเองด้วยการเปิดโรงงานทั้งวันทั้งคืนส่งยุทธปัจจัยให้แก่กองทัพญี่ปุ่น”³²

ในเมื่อชาวจีนได้ควบคุมเศรษฐกิจของไทยส่วนใหญ่ ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของชาวจีนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในทางยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นสำหรับจะใช้ประเทศไทยเป็นฐานลำเลียงที่ให้

ประโยชน์ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มากเสียจนกระทั่งว่า “ผู้สังเกตการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว” คนหนึ่งผู้ซึ่งได้มาเยือนประเทศไทยระหว่างเดือนพฤศจิกายน 1943 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 1944 ได้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ของ OWI (U.S. Office of War Information) ในกรุงกิงว่า ญี่ปุ่น “ไม่ต้องใช้ความพยายามทำตนให้คนไทยนิยมชมชอบเลย แต่ปรากฏว่าจะพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ มากเสียจนกระทั่งว่า “ผู้สังเกตการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว” คนหนึ่งผู้ซึ่งได้มาเยือนประเทศไทยระหว่างเดือนพฤศจิกายน 1943 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 1944 ได้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ของ OWI (U.S. Office of War Information) ในกรุงกิงว่า ญี่ปุ่น “ไม่ต้องใช้ความพยายามทำตนให้คนไทยนิยมชมชอบเลย แต่ปรากฏว่าจะพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่จะทำได้เพื่อดึงดูดเงินให้เข้ามาอยู่ฝ่ายตน”³³

เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวจีนโพ้นทะเลเคยอยู่บนฐานะที่ล่อแหลมในระหว่างสงคราม ด้านหนึ่งเผชิญกับรัฐบาลชาตินิยมไทยที่ปรารถนาจะลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชนต่างด้าว โดยการบังคับให้กลืนเข้ากับสังคมไทย ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้นก็เผชิญกับญี่ปุ่นเพราะมาตุภูมิซึ่งตนยังคงจงรักภักดีอาจจะเป็นฝ่ายชนะ

ก็ได้ ความสำนึกที่มีอยู่ในระดับสูงในอันที่จะรักษาตัวให้รอด รวมกับความหวัดเห็ดที่จะจัดการกับญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าหวังจะได้ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่ทำให้ชาวจีนให้ความร่วมมือในการล่าเหย่งส่งให้ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นนโยบายที่หอการค้าจีนให้การสนับสนุน³⁴

โดยทั่ว ๆ ไปก็เป็นที่ยอมรับว่า การล่าเหย่งส่งให้ญี่ปุ่นน่าจะเป็นประโยชน์อย่างมาก และก็ประจักษ์ว่าผู้เสี่ยงกับงานนี้ไม่รวมเฉพาะเพียงนักธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเลเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ตามหลักฐานของพลตำรวจเอก หลวงอดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการตำรวจ และแม้แต่นายวิลาศ โอสถานนท์ อธิบดีกรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์) เมื่อก่อนเกิดสงคราม ผู้ซึ่งถูกขับออกจากตำแหน่ง โดยคำยินยอมของญี่ปุ่นเมื่อเดือนธันวาคม 1941 นั้น ภายหลังต่อมาก็ได้พึงส่วนแบ่งในกิจการธุรกิจส่วนตัวเรื่องการค้ากับญี่ปุ่น³⁵ ยังมีข้อเท็จจริงเปิดเผยว่า พระพิศาลสุขุมวิท ผู้ซึ่งสำเร็จการศึกษาจาก M.I.T. และเป็นผู้อำนวยความสะดวกการกรมทางหลวง จำเป็นต้องขอภัยที่ปิดบังไม่ปรากฏตนต่อคณะเสรีไทยในการชักชวนให้เข้าเป็นสมาชิกที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อต้นปี ค.ศ. 1945 พระพิศาลฯได้

บอกกับภรรยาไว้ว่าจะเตรียมตัวเดินทางไปภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อที่จะหาโอกาสไปซื้อสินแร่จำนวนหนึ่งเพื่อมาขายให้ญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง³⁶

นอกจากบุคคลทั่ว ๆ ไปที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวเป็นการเสริมรายได้ของตนแล้ว บุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจก็ยอมหาทางชดเชยเงินเพื่อไปในทางที่ไม่ใคร่จะมีชื่อเสียงติด ถึงแม้ว่าหลักฐานโดยตรงเป็นเรื่องยากที่จะได้มา แต่มันก็อาจแสดงให้เห็นถึงการปลีกรัฐออกจากแบบแผนไทยถ้าบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมืองไม่ประสบความสำเร็จในการหาวิธีที่จะได้มาซึ่งส่วนแบ่งผลประโยชน์ ก็จะเริ่มในการเล่นกม “ส่งให้ญี่ปุ่น”

นอกจากนี้ยังมีเหตุผลน่าเชื่อว่า ญี่ปุ่นได้ให้เงินโดยตรงแก่บุคคลทั่วไปที่มีความเห็นอกเห็นใจญี่ปุ่น ตัวอย่างเช่น ผู้สังเกตการณ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายคน เชื่อมาตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามว่า ญี่ปุ่นให้เงินนายวณิช ผู้เคราะห์ร้าย ผู้ซึ่งนำตนเข้าไปพัวพันในวิสาหกิจส่วนตัวมากมาย³⁷ หลักฐานที่ประจักษ์ชัดถึงความสมัครใจของญี่ปุ่นที่จะแจกเงินปรากฏอยู่ในบันทึกความจำของนายพลยะมะดะ เสนาธิการทหาร เขากล่าวว่า นายอิชิอิ โค อุปทูตญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1944 ได้เสนอที่จะให้รายได้แก่นายคาง

อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ด้วยกองทุนทางการเมืองที่จะทำให้สมาชิกของรัฐสภาตกอยู่ใต้อิทธิพล ปรากฏว่าการปฏิเสธข้อเสนอของนายคาง ซึ่งไม่เฉพาะแต่ข้อเสนอเท่านั้น ได้ทำให้เหตุการณ์นี้เป็นเรื่องที่น่าทึ่ง และสมควรที่จะนำมาบันทึกไว้ในหนังสือของนายพลยะมะดะ³⁸

ด้วยเหตุนี้ จึงดูเหมือนว่าจำนวนพวกที่เข้ามาจัดการและพลพรรคที่พยายามจะขายให้ได้ ซึ่งมีอยู่มากมายในประเทศไทยนั้น ต่างได้ผลประโยชน์จากการที่ญี่ปุ่นเข้า ยังปรากฏอีกว่าคนบางคนก็ “สนับสนุนญี่ปุ่น” และต้องมัวหมองทางการเมืองภายหลังในสงคราม อาจเพิ่มพูนผลประโยชน์ทางการเงินได้มากเพียงพอที่จะบรรเทาความเจ็บปวดอันเกิดจากการสูญเสียอำนาจทางการเมืองของตนไปชั่วคราว

4) สภาพแวดล้อมเมื่อสิ้นสุดสงคราม

ดังที่ปรากฏในรายงานที่ยกมากล่าวมาแล้วจากหน่วยงานของกองพลที่ 4 ของญี่ปุ่น (หน้า 7) ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยได้เกิดปะทะกันขึ้นเมื่อฤดูร้อนปี 1945 ในกรุงเทพฯ สถานการณ์ตึงเครียดอย่างมากเกิดขึ้นเนื่องมาจากยุทธการป้องกันใหม่ของญี่ปุ่น ซึ่งพันเอกทสึจิ มะสะโนะบุ นายทหารเสนาธิการฝ่ายปฏิบัติการให้ความสนับ

สนุนเมื่อเดือนมิถุนายน เรื่องนี้รวมไปถึงการสร้างเครื่องป้องกันที่เข้มแข็งล้อมรอบสำนักงานสำคัญ ๆ และค่ายทหารของญี่ปุ่นภายในเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการเตรียมการป้องกันการโจมตีทางอากาศของฝ่ายสัมพันธมิตร แต่จะยิ่งเป็นอุปสรรคต่อเสรีไทยที่มีกองทัพอากาศและตำรวจนำไปสู่การจลาจลโดยทันที ฝ่ายไทยจึงได้ตอบโต้โดยการสร้างเครื่องป้องกันของตนเองขึ้นบ้าง ซึ่งทำให้บรรยากาศการปะทะกันใกล้เข้ามายิ่งขึ้น³⁹

ยิ่งกว่านั้น ฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้เพิ่มการสนับสนุนการปฏิบัติการของเสรีไทยอย่างรวดเร็ว ซึ่งรวมทั้งการจัดส่งให้ทางอากาศและส่งบุคลากรสนับสนุนทางการทหารลงตรงท่าเล่ที่ห่างไกลรอบ ๆ บริเวณชนบท ในหลายเขตต่าง ๆ เหล่านี้เสรีไทยได้สร้างสนามบินลับ ๆ ขึ้น และถึงแม้ว่าหน่วยปฏิบัติการสืบข่าวของญี่ปุ่นจะไม่มีใครมีสมรรถภาพมากนัก กิจกรรมอย่างกว้างขวางเช่นนั้นก็มีใ้เชื่อว่าดำเนินไปได้โดยไม่เป็นที่สังเกต ความขงใจของญี่ปุ่นก็ทำให้ความหวาดกลัวของไทยในเรื่องการพยายามยึดอำนาจทางทหารที่ใกล้จะเกิดขึ้น และเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคขัดขวางที่ผู้นำคือ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการต้องให้หยุดการขนส่งทางอากาศไว้ชั่วคราวเมื่อต้น

เดือนกรกฎาคม⁴⁰

ญี่ปุ่นเป็นกังวลอย่างมากเมื่อค้นพบสนามบินหลายแห่งใกล้ ๆ จังหวัดสกลนคร และไม่มีใครพอใจนักกับคำอธิบายของฝ่ายไทยที่ว่าสนามบินเหล่านี้เป็นสนามบินที่ปล่อยทิ้งไว้ มิได้ใช้การมาตั้งแต่ก่อนสงคราม หรือมิฉะนั้นก็เป็นผืนแผ่นดินแห้งแล้งสำหรับสินค้าเกษตรท้องถิ่น ญี่ปุ่นได้วางแผนที่จะโจมตีทุ่งสกลนคร และแม่ทัพกองทัพอากาศได้ก็ได้ออกคำสั่งในกลางเดือนกรกฎาคมเพื่อที่จะดำเนินการให้สำเร็จในช่วงระหว่าง 10 วันแรกของเดือนสิงหาคม อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ามีคำสั่งเลื่อนการโจมตีออกไปและข่าวการยอมจำนนของญี่ปุ่นก็ทำให้คำสั่งนั้นไม่จำเป็นต้องปฏิบัติ⁴¹

ญี่ปุ่นมิได้ตั้งใจที่จะยึดการปกครองของประเทศไทยทั้งหมดอย่างแน่นอน นับตั้งแต่เริ่มโจมตีตามแผน และก็ไม่ว่าจะคณะเสรีไทยจะตอบโต้การโจมตีโดยลำพังที่สนามบินอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่คณะเสรีไทยได้ออกคำสั่งให้บุคลากรที่อยู่ที่นั่นให้กระจายตัวกันออกไปแล้ว อย่างไรก็ตาม นายปรีดีและบุคคลอื่น ๆ ก็ได้คิดการณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วว่า จะรับดำเนินงานต่อไปเมื่อญี่ปุ่นยึดอินโดจีนของฝรั่งเศสในเดือนมีนาคม และตีความการกระทำอันมีท่าทีว่า

เป็นประวัติกษัตริย์ไปตามความคิดนั้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อญี่ปุ่นแสดงความขี้ใจในเรื่องสนามบินต่าง ๆ เหล่านั้น และดูเหมือนว่าจะดำเนินการกับสนามบิน ทางฝ่ายไทยจึงคาดว่าจะเป็นเหตุร้ายที่สุด⁴²

ด้วยสถานการณ์แวดล้อมเหล่านี้เอง ผู้นำของไทยจึงมีเหตุผลพิเศษที่จะรู้สึกขอบคุณที่ระเบิดปรมาณู และการเข้าร่วมในสงครามภาคพื้นแปซิฟิกของโซเวียตได้บีบบังคับให้ญี่ปุ่นต้องยอมจำนนภายในเวลารวดเร็ว เราอาจคิดไปได้ถึงความรู้สึกโล่งใจอย่างใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นกับฝ่ายไทยเมื่อเริ่มมีข่าวเข้ามาว่าญี่ปุ่นใกล้จะยอมจำนนแล้ว

อย่างไรก็ดี ไทยก็ยังรู้สึกไม่แน่ใจเกี่ยวกับการที่ตนจะรอดพ้นอันตรายได้ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งว่า กองทัพญี่ปุ่นจะมีปฏิกิริยาอย่างไร คนไทยไม่มีหลักประกันว่ากอง

ทัพขนาดใหญ่ ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเชื่อฟังคำสั่งยอมจำนน และถึงหากว่าผู้บัญชาการกองทัพเชื่อฟังแล้ว แต่กองทหารส่วนใหญ่ก็อาจก่อการจลาจลและสร้างสถานการณ์ยุ่งยากขึ้นมาได้บางทีแล้วในความคลั่งถึงขั้นฆ่าตัวตายนั้น ญี่ปุ่นก็อาจจะกระทำการแก้แค้นคนไทยผู้ซึ่งได้หักหลังตนในการเข้าร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร

อย่างไรก็ตาม จริง ๆ แล้วการยอมจำนนของญี่ปุ่นได้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศเป็นอย่างมาก นายพลนะกะมูระได้แสดงให้เห็นถึงความไม่สมัครใจที่จะให้สงครามยืดเยื้อต่อไปและได้ประสบความสำเร็จอย่างน่าทึ่งในการรักษาไว้ซึ่งระเบียบวินัยในหมู่ทหารของเขาที่ตกอยู่ในสภาวะงุนงงและตกตะลึง ยังโชคดีที่กองกำลังของญี่ปุ่นในประเทศไทยมิได้เผชิญสถานการณ์ในเรื่องความร่วมมือกับกองกำลังที่เข้ามายุติครองต่อสู้กับพลเมืองในท้องถิ่น เหมือนดังที่ได้เกิดขึ้นในอินโดจีนและอินโดนีเซีย ทั้งมิได้ตกอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองดังในประเทศจีน ไม่มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นอย่างรุนแรงระหว่างกองกำลังของไทยและญี่ปุ่นหลังจากการยอมจำนน และการปลดอาวุธของญี่ปุ่นจึงดำเนินไปอย่างราบรื่น⁴³

ความยุ่งยากหลังสงครามระหว่างชาวจีนและตำรวจไทยที่กรุงเทพฯ และการมาถึงอย่างไม่พอใจของกองกำลังยึดครองของชาวอินเดียของอังกฤษก็เป็นประโยชน์ต่อการปลดญี่ปุ่นออกไปในลักษณะที่น่านิยม เอกอัครราชทูตยะมะโมะโตะได้รายงานเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ. 1943 ไว้ว่า “ตรงกันข้ามกับความไม่พอใจของคนไทยทั่ว ๆ ไป ที่มีต่อชาวจีนนั้น คนไทยกลับมีความรู้สึกนิยมนับถืออย่างเสมอดันเสมอปลายต่อคนญี่ปุ่น”⁴⁴ ในระยะหลังต่อมา เจนีเวียฟ คอลฟิลด์ ชาวอเมริกันผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดที่กรุงเทพฯ และเป็นผู้นำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยในระหว่างสงครามได้กล่าวไว้ว่า “ยังมีทหารอินเดียเข้ามาในประเทศไทยมากเท่าใด และความประพฤติของทหารอินเดียที่กระทำต่อคนไทยก็ยิ่งทำให้คนไทยนึกถึงวันเก่า ๆ อันแสนดีของทหารญี่ปุ่นที่มีระเบียบบ่ยครั้งยิ่งขึ้น”⁴⁵

ความมีระเบียบวินัยน่าชมเชยนั้นยังเป็นที่ประจักษ์ชัดจนกระทั่งกองทหารญี่ปุ่นลงเรือกลับบ้านเมืองไปเมื่อปลายฤดูใบไม้ผลิและต้นฤดูร้อนปี ค.ศ. 1946 นายพลนะกะมุระได้จัดหน่วยแรงงานพิเศษเพื่อบรรลุลูกความประสงค์ของอังกฤษที่จะเข้ามายึดครองในเขตกรุงเทพฯ และหน่วยงานนี้ ตามที่

คอลฟิลด์กล่าวไว้ ก็ได้รับ “ความชมเชยจากทุก ๆ คน” นายทหารชาวอังกฤษผู้หนึ่งกล่าวกับเธอว่า “ความมีระเบียบวินัยของญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่น่าพิศวง สำหรับประเทศที่แพ้สงคราม ช่างเป็นเรื่องเหลือเชื่อ”⁴⁶

พลเรือนญี่ปุ่นก็ได้พิสูจน์ให้เห็นคุณค่าของตนเช่นเดียวกัน เขาเหล่านั้นซึ่งถูกกักตัวอยู่ในค่ายกักกันที่บางบัวทอง ได้เอาชนะปัญหาต่าง ๆ ด้วยความพยายามที่จะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ใคร่จะมี และความแตกต่างทางสถานภาพของเศรษฐกิจระหว่างการมีที่พักอาศัยในประเทศไทยอย่างสุขสมบูรณ์กับความลำบากหลังสิ้นเนื้อประดาตัวจากพม่า เพื่อแสดงความขอบคุณแก่รัฐบาลไทย ซึ่งอำนวยให้เขาเหล่านั้นได้มีอาหารเพียงพอ และดูแลพวกเขาด้วยความสุภาพอ่อนโยน ผู้ถูกกักขังเหล่านั้นจึงได้ร่วมมือกันสร้างสะพานเพื่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น⁴⁷

ทางฝ่ายญี่ปุ่นยังปฏิบัติตนได้อย่างไม่มีที่ติ ในระดับเจ้าหน้าที่ชั้นสูงสุด ซึ่งได้กล่าวย้ำแสดงความขอบคุณสำหรับความช่วยเหลือของประเทศไทย และยกเอาเรื่องการไม่คัดค้านการบอกเลิกข้อตกลงต่าง ๆ ระหว่างสงครามทั้งหมดขึ้นมากล่าว และไม่แสดงความขบถใจในการตีสองหน้าของไทย ญี่ปุ่นได้เลี้ยงรับรองนายควง

ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี และบุคคลอื่นที่ยังรักษาแนวทางการสนับสนุนญี่ปุ่นจนถึงที่สุด และนายควงกลับได้รับความนิยม นายพลนะคะมูระ และนายยะมะโมะโตะยังได้ถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเยี่ยมการระต่อ นายปรีดี ผู้สำเร็จราชการด้วย⁴⁸

ญี่ปุ่นซึ่งรู้จักที่ต่ำที่สูงและมีสำนึกในเรื่องนี้อย่างรุนแรง ได้ถูกกล่าวหาว่ามักจะแสดงความเยโสโอหังจนทนไม่ได้เมื่ออยู่ในฐานะที่มีอำนาจ แต่จะแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนเมื่ออยู่ในฐานะที่ยอมรับว่าอ่อนแอ ตัวอย่างที่เห็นในประเทศไทยดูจะสนับสนุนลักษณะทั่ว ๆ ไปนี้ เพราะมีอยู่หลายวิธีที่ญี่ปุ่นได้แสดงลักษณะทางด้านที่เลวที่สุดในระหว่างปี ค.ศ. 1941 - 1942 ส่วนในปี 1945 - 46 ญี่ปุ่นก็ได้แสดงลักษณะในด้านที่ดีที่สุด

5) ลักษณะแท้จริงของไทย

เราอาจยืนยันว่า ความอ่อนโยนของคนไทยที่แสดงต่อญี่ปุ่นเมื่อเสร็จสงครามสะท้อนให้เห็นเพียงเป็นความเห็นอกเห็นใจในเหตุผลของญี่ปุ่น ซึ่งมีมาตั้งแต่ก่อนสงคราม ตัวอย่างเช่น นิจล เจ ไบรเลย์ กล่าวไว้ใน Thailand and the Fall of Singapore ว่า การเป็นพันธมิตรระหว่างไทย - ญี่ปุ่น นั้น “เกือบจะแสดงให้เห็นว่าทางฝ่ายผู้นำไทยทั้งหมดมีความเห็นพ้องกับญี่ปุ่นสำหรับจุดประสงค์ในการทำ

สงคราม...” และกล่าวว่า ประวัติศาสตร์ทำให้ประเทศไทย “ต้องเป็นพันธมิตรของญี่ปุ่นในการทำสงครามร่วมกันต่อต้านการครองอำนาจของฝ่ายตะวันตก”⁴⁹ ไบรเลย์ใช้ทฤษฎีนี้ในการตั้งสมมติฐานของเขาขึ้นมาว่า จุดประสงค์ในการทำสงครามของญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1941 สะท้อนให้เห็น “การรวมเอเชียเข้าด้วยกัน” (The pan-Asianism) อย่างมีความหมายบางประการทีเดียวที่เขา มักกล่าวอ้างถึงเสมอ ในการอภิปรายนโยบายของญี่ปุ่นและกล่าวว่าผู้นำของไทยก็มีความไม่พอใจพวกจักรวรรดินิยมตะวันตกจนกระทั่งไม่สามารถทนได้นอกเสียจากร่วมมือกับญี่ปุ่น⁴⁰ อย่างไรก็ตาม การโฆษณาชวนเชื่อจะเป็นอย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็มีได้ทำสงครามเพื่อปลดปล่อยเอเชียและข้าพเจ้า (ผู้เขียน) ก็มั่นใจว่า ผู้นำของไทยส่วนมากก็ยอมรับว่าญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจจักรวรรดินิยมผู้รุกรานซึ่งคุกคามอธิปไตยของประเทศไทย

เบนจามิน เอ แบทสัน ไดยกหัวข้อย่อยมาศึกษาบทบาทของประเทศไทยยามสงครามไว้อย่างน่าคิดถึง “ภัยอันตรายของอิสรภาพ” (The Perils of Independence) เพื่อที่จะเน้นย้ำว่าโฉมหน้าของญี่ปุ่นในฐานะเป็นมหาอำนาจแห่งภูมิภาคได้สร้างปัญหาพิเศษให้แก่ประเทศ

ไทย ซึ่งเป็นประเทศเอกราชเพียงชาติเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่บรรดาชาตินิยมซึ่งกำลังปรารถนาอิสรภาพในอาณานิคมต่าง ๆ ของยุโรปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจตอบสนอง” ขึ้นแรกก็ในลักษณะส่วนตัวและอย่างแอบลักลอบให้กับการทำหาย และการขอร้องของญี่ปุ่น” แต่สำหรับผู้นำของไทย การตอบสนองได้กำหนด “ปัญหานโยบายของชาติทันที” อย่างไม่กี่ตาม ดังที่เบตสันเองได้ยอมรับต่อมาในการสังเกตความสามารถของไทยที่จะจำกัดอิทธิพลของการเข้ามาของญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโดยการยืนยันและรักษาสหิทธิการปกครองภายใน อิสรภาพจึงมีมากเป็นพิเศษเท่า ๆ กับภยันตราย⁵¹ การ “มากเป็นพิเศษ” อีกอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ประเทศไทยได้รับผลประโยชน์มากกว่าประเทศเพื่อนบ้านของตนก็คือนโยบายต่างประเทศของชาติ ตามประเพณีทางการทูตที่จะต้องให้รอดพ้นอันตรายและการมองโลกตามสภาพความเป็นจริงที่มันจะเกิดขึ้น⁵²

ผู้นำของขบวนการเรียกร้องเอกราชที่มักจะประมาธกำลัง และ ความสำคัญของตนมากเกินไป ชอบที่จะรับเอาการโฆษณาชวนเชื่อของญี่ปุ่นตั้งแต่แรกว่ามีคุณค่าตามที่อ้าง และเริ่มมีความรู้สึกไวต่อความกระตือรือร้นของนายทหาร

ผู้ประสานงานระดับล่างที่ส่งมาให้การแนะนำแก่ตนตามลำดับ ความพาสื่อของพวกเขาทำให้เขามีใจโอนเอียงไปทางความเข้าใจผิดอย่างถลาลึกเมื่อความเป็นจริงเกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นและการขาดอิทธิพลอย่างแท้จริงของผู้อุปถัมภ์ของตนได้ปรากฏชัดขึ้น⁵³ ถึงแม้ว่าจริง ๆ แล้วคนไทยผู้ซึ่งให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นได้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการเข้าใจผิดก็ตาม โดยทั่ว ๆ ไปแล้วข้าพเจ้า (ผู้เขียน) ก็เชื่อว่าคนไทยมีความคาดหวังจริง ๆ อยู่มากกว่าที่จะเริ่มต้นด้วยเหตุผลเพียงเล็กน้อยว่าเพราะความขมขื่น

ไบรเลย์พิจารณาหาศวรรษ 1930 ว่าเป็นเครื่องชี้บอกถึงทางแยกใหม่ในวงการทูตของไทย⁵⁴ เช่นเดียวกับผู้นำหลังปี ค.ศ. 1932 ที่แสวงหาทางที่จะทำให้ประเทศไทยเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้นและเป็น “ประเทศไทยเพื่อคนไทย” อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามในขณะที่ผู้นำรุ่นใหม่ของประเทศไทยได้กล่าวยืนยันความตั้งใจที่จะดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์เช่นนั้น เป้าหมายเหล่านี้ก็มีใช้เป็นสิ่งใหม่จนเกินไป ยิ่งกว่านั้นความพยายามของประเทศไทยที่จะได้รับอำนาจอธิปไตยอย่างเต็มที่กลับคืนมาได้เริ่มมาแล้วหลายทศวรรษก่อนหน้านี้และรากเหง้าของการวางแผนในเรื่องชาติ

นิยมของรัฐบาลใหม่ก็มองเห็นได้ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ยิ่งกว่านั้น การวางนโยบายต่างประเทศของไทย ตามพระประสงค์ของข้าพเจ้า (ผู้เขียน) แล้วก็แตกต่างจากคนไทยรุ่นก่อน ๆ เพียงเล็กน้อย การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริงได้เกิดขึ้นตามสถานการณ์ระหว่างประเทศที่ผู้วางนโยบายต่างประเทศของไทยได้ปฏิบัติการไป

ตามธรรมเนียมแล้ว คนไทยพยายามที่จะเอาใจมหาอำนาจของภูมิภาคที่มีอิทธิพลเหนือตน ขณะเดียวกันก็แสวงหาดุลแห่งอำนาจทางการทูตเพิ่มขึ้น และอำนาจที่จะเป็นเครื่องถ่วงดุลได้ก็โดยการสร้างความสัมพันธ์กับนานาประเทศอื่น ๆ⁵⁵ อย่างไรก็ตาม ยุทธวิธีนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นมาแล้วถึงประสิทธิภาพอันถูกจำกัดเพราะผลประโยชน์ร่วมกันบางประการในบรรดามหาอำนาจจักรวรรดินิยมและข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศต่าง ๆ ที่ค่อนข้างจะเห็นใจประเทศไทยมากที่สุดนั้นไม่มีผลประโยชน์ที่จะได้อย่างเพียงพอในประเทศที่จะเข้ามาเสี่ยงใด ๆ ในนามของประเทศไทย

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ค.ศ. 1932 ผู้นำของคณะราษฎรก็รู้สึกอึดอัดเป็นพิเศษที่จำเป็นจะต้องมีการถ่วงดุลอำนาจ เพราะคณะราษฎรเกรง

การแทรกแซงของอังกฤษหรือของทั้งอังกฤษ - ฝรั่งเศส ในการรื้อฟื้นการปกครองแบบเก่า⁵⁶ เป็นธรรมดาที่คณะราษฎรได้มองไปที่ญี่ปุ่นเพราะในเวลานั้นญี่ปุ่นแยกตัวออกจากมหาอำนาจจักรวรรดินิยมอื่นเพื่อปฏิบัติการอย่างเป็นอิสระในแมนจูเรีย ในปีแรก ๆ รัฐบาลญี่ปุ่นแทบจะไม่สนใจเกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีความสำคัญเพียงเล็กน้อยต่อญี่ปุ่น⁵⁷ อย่างไรก็ดี ในทศวรรษ 1930 ญี่ปุ่นได้เผชิญกับการโดดเดี่ยว สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกทำให้เกิดการกีดกันทางการค้าที่จำกัดตลาดค้าของญี่ปุ่น และนอกจากนี้แผนการของพวกสนับสนุนการขยายอำนาจในญี่ปุ่นก็ยังมีคามไม่มั่นคงที่จะเสี่ยงโชคใหม่ในทะเลตอนใต้ สถานการณ์แวดล้อมโดยไม่เจตนาเช่นนั้นได้เปิดทางให้สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแน่นแฟ้นขึ้นในปีต่อ ๆ มา

เมื่อสิบปีผ่านไปและการเคลื่อนไหวคืบหน้าของญี่ปุ่นก็ยังดำเนินต่อไป น้ำหนักของญี่ปุ่นที่จะให้เป็นอำนาจถ่วงดุลก็มีมากขึ้นในช่วงกลาง ๆ ทศวรรษ 1930 ประเทศไทยยืนอยู่ในท่ามกลางอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ กระนั้นการแข่งขันระหว่างญี่ปุ่นและอังกฤษก็ยังไม่มีส่วนใดได้เปรียบ นั่นก็คือ แต่ละ

ฝ่ายของมหาอำนาจคู่แข่ง ซึ่งดูเหมือนว่าค่อนข้างจะอยู่ในระดับที่เท่าเทียมกัน มองเห็นว่าการที่อีกฝ่ายหนึ่งได้เปรียบในประเทศไทย เป็นการสูญเสียสำหรับตนเอง การที่ทั้งสองฝ่ายยังไม่กล้า ทำให้ประเทศไทยใช้ชีวิตทางทหารทุกอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และก็มีใช่เป็นเหตุบังเอิญที่ในระหว่างระยะเวลาอันสั้น ๆ นี้ ประเทศไทยก็ประสบความสำเร็จในที่สุดในการเพิกถอนสิ่งสุดท้ายที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต⁵⁸

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1939 ผู้นำของไทยส่วนหนึ่ง รวมทั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลานั้น รู้สึกว่าดุลแห่งอำนาจของภูมิภาคมีแนวโน้มมาที่การอนุเคราะห์ของญี่ปุ่น และเริ่มที่จะสนับสนุนให้ไว้วางใจญี่ปุ่นมากกว่าอังกฤษดังในอดีต เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับการคาดคะเนพลังอำนาจการปกป้องรักษาตัวเองของชาติและผลประโยชน์ที่ชาติอาจได้รับ และกลุ่มการเมืองที่ให้การสนับสนุน แต่ทว่าจริง ๆ แล้วไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม การนับถือศาสนาร่วมกัน หรือความใกล้ชิดกันทางเชื้อสาย⁵⁹

แม้ทีเดียว ที่คนไทยบางคนก็ชื่นชมญี่ปุ่นอย่างแท้จริง แต่ความ

ชื่นชมเช่นนั้นมุ่งไปที่การประสบผลสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และการเปลี่ยนโฉมใหม่ของญี่ปุ่นมาเป็นมหาอำนาจที่น่าเกรงขาม เป็นอิสระทั้งในทางเศรษฐกิจและทางการทหารตามเงื่อนไขของตะวันตก ที่จริงผู้ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีความยึดอัดใจเกี่ยวกับความล้มเหลวอย่างทางตะวันออกของประเทศของตน.....ดังเช่น ยกเอาเรื่องการมีการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมากล่าวอ้าง.....ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งในบรรดาแรงกระตุ้นที่สำคัญสำหรับเหตุการณ์ปี ค.ศ. 1932⁶⁰ เป็นเรื่องที่น่าขันมากทีเดียวว่า ในระหว่างทศวรรษนั้น แนวทางโฆษณาชวนเชื่อของญี่ปุ่นเปลี่ยนไปในทางไม่ยอมรับตะวันตก และสนับสนุนให้พวกกลับมาหาค่านิยมทางตะวันออก เป็นการยากที่จะจินตนาการการใช้ชีวิตเข้าไปถึงผู้นำที่มีการศึกษาตามแบบตะวันตกของคณะราษฎรได้น้อยกว่าเรื่องการเคารพบูชาพระจักรพรรดิอันเป็นแนวคิดที่ใช้หลักฮักโคะ-อิชิอุ (คือการรวมแปดมุมโลกให้เข้ามาอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน) หรือเรื่อง “การจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก” ตามหลักลัทธิขงจื๊อที่สอนให้จัดระเบียบการปกครองตามลำดับชั้นลดหลั่นกัน อีกทั้งไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะเชื่อได้ว่า

การเป็นผู้นำที่มีความเป็นชนชาตินิยมอุทิศให้แก่การเพิ่มพูนเอกราชของประเทศไทยนั้น จำต้องใช้ข้อเสนอเรื่องวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาอันเป็นแผนการเมืองที่ใช้ภูมิศาสตร์เป็นหลักซึ่งสัญญาว่าจะให้ทางฝ่ายญี่ปุ่นเข้ามาแทนที่จักรวรรดินิยมยุโรปที่ล้าสมัยไปแล้ว⁶¹

อย่างไรก็ตาม พร้อม ๆ กับที่อำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศสเสื่อม (เห็นได้ชัดเช่นนั้นหลังจากเกิดสงครามในยุโรป) และสหรัฐอเมริกากำลังแสดงความสนใจอยู่บ้างที่จะปกป้องคุ้มครองประเทศไทยอยู่นั้น เหตุผลก็ได้กำหนดให้จะต้องเอาใจญี่ปุ่นที่กำลังเจริญขึ้นยิ่งกว่านั้น อำนาจทางทหารที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นในรัฐบาลไทยก็ได้เห็นญี่ปุ่นซึ่งนิยมลัทธิทหารว่าอยู่ในฐานะที่จะส่งอาวุธใหม่ ๆ ที่ปรารถนาให้ได้มากที่สุด และถ้าประเทศไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นก็อาจแสดงความสำนึกคุณโดยการยอมให้หรือฟื้นดินแดนที่สูญเสียไปให้แก่มหาอำนาจยุโรปเมื่อหลายสิบปีก่อนกลับคืนมา ถ้าเรื่องนี้สามารถบรรลุผล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้มีความใฝ่ฝันที่จะได้มีবারมีภายในประเทศอย่างเพียงพอที่จะมั่นใจได้ถึงการมีอำนาจต่อไปอีกนาน ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากของบรรดาพรรคพวกของเขา

เรื่องที่ไทยเปลี่ยนไปเข้าข้างญี่ปุ่นนั้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของทั้งสองฝ่ายมักจะบิดเบือนในเรื่องการแย่งกันให้ไทยเห็นความสำคัญ ชาวตะวันตกหลายคนโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณานิคมชาวอังกฤษ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ ก่อนข้างจะใจหายใจว่ากับความคิดเรื่องการรวมเอเชียทั้งหมดเข้าด้วยกัน จึงมักแสดงการตอบโต้จนเกินควรต่อการแสดงนัยแม้เพียงเล็กน้อยที่สุดในการนิยมญี่ปุ่นของไทย ชาวญี่ปุ่นก็เช่นกันที่ดูจะทำให้เรื่องเช่นนั้นเป็นเรื่องสำคัญจนเกินไป และให้ความไว้วางใจมากเกินไปกับคำพูดพลกพลของจอมพล ป. และพรรคพวก

นายอะสะตะ ชุนสุเกะ กงสุลทั่วไปประจำกรุงเทพฯ ปี 1940-41 และอาจจะเป็นนักการทูตญี่ปุ่นสมัยก่อนสงครามที่ออกจะก้าวร้าวที่สุด ได้สารภาพไว้ในบทความชุดหลังสงครามที่ว่า บางครั้งญี่ปุ่นก็ตกเป็นเหยื่อให้กับการโน้มน้าวให้เชื่อการโฆษณาชวนเชื่อของตนเอง เขาได้อธิบายว่า ทำไมเขาจึงได้รู้สึกแน่ใจว่าไทยจะต้องเป็นฝ่ายญี่ปุ่นโดยเสียไม่ได้ :

ข้าพเจ้าเชื่อว่าคนไทยไม่ชอบคนตะวันตกอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะคนอังกฤษ...จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เป็น

ปรัภักษ์ต่อชาวตะวันตกมากขึ้น เพราะเหตุการณ์อินโดจีนของฝรั่งเศส สงครามชายแดน ระหว่าง 1940-41 เขามีได้ปกปิดความเกลียดชังของเขาที่มีต่ออิทธิพลอังกฤษ...อีกเหตุผลหนึ่งตามความเชื่อของข้าพเจ้า...ก็คือ เพราะคนไทยเป็นพี่น้องผิวเหลืองเช่นเดียวกับเรา ถึงแม้ข้าพเจ้าจะรู้สึกเลอายใจตนเองที่มีความคิดเช่นนั้นในบัดนี้ มันเป็นเรื่องของความเข้าใจผิด ซึ่งอาจมีผลมาจากการอยู่ในยุโรปมานานของข้าพเจ้า อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็วางใจจนเกือบจะไม่ระมัดระวังเลยในตัวจอมพล ป. เพราะการแสดงความเป็นมิตรกับญี่ปุ่นของเขา และบุคลิกลักษณะที่น่าประทับใจของเขา บัดนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นแล้วว่าข้าพเจ้ามิได้ศึกษาให้ลึกซึ้งถึงลักษณะหรือเหตุผลในการแสดงความเป็นมิตรกับญี่ปุ่นของเขา⁶²

การจะเปรียบฐานะของไทยที่อยู่ระหว่างอังกฤษและญี่ปุ่นใน 1941 กับฐานะหลังสงครามโลกของญี่ปุ่นในระหว่างการเผชิญหน้ากันของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต อะสะตะอธิบายว่า สภาพของประเทศญี่ปุ่นทำให้ความรู้สึกของเขามีต่อการกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของไทยแรงกล้าขึ้น เขากล่าวว่า ดังเช่นที่เขาได้ยืนยันเรื่องการเสี่ยงไม่ได้ของประเทศไทยที่

จะต้องร่วมมือกับญี่ปุ่น ซึ่งบัดนี้ก็เช่นเดียวกันกับที่อเมริกันได้ยื่นกรานการหลีกเลี่ยงไม่ได้ของญี่ปุ่นที่จะต้องร่วมมือกับฝ่ายสหรัฐอเมริกา ในเหตุการณ์อันเกี่ยวกับการต่อสู้กับสหภาพโซเวียต เขากล่าวต่อไปว่า

เมื่อไม่นานมานี้ คำกล่าวของ วุฒิสมาชิกของสหรัฐฯ คนหนึ่ง ถูกนำมากล่าวอ้างว่า “เพราะชาวญี่ปุ่นไม่ชอบชาวรัสเซีย...” เขาได้กล่าวแถลงการณ์นี้ เพราะอเมริกันต้องการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับแถลงการณ์นี้อยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม นี่ก็เหมือนกับการกล่าวว่า: “เพราะแมวเกลียดสุนัข...” แต่เหตุผลที่ว่าทำไมแมวเกลียดสุนัขนั้นไม่ได้มีการพิจารณา และบางทีก็ไม่มีสำนึกในความจำเป็นที่จะต้องพิจารณา⁶³

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ชาวอเมริกันก็เช่นเดียวกับชาวญี่ปุ่น ก่อนหน้าเขาเหล่านั้น ที่มีได้คิดไปถึงว่าการที่ประเทศของตนได้ชื่อพิเศษว่าเป็นมหาอำนาจจักรวรรดินิยมนั้นอาจปรากฏให้เห็นเป็นประเทศที่น่ารังเกียจได้เท่า ๆ กัน ถ้าไม่มากกว่าคู่ต่อสู้ หรือมีจะนั้นก็ดังเช่นที่อะสะตะเขียนไว้ว่า : ญี่ปุ่นเริ่ม “คิดว่า ญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรอันไม่มีที่เปรียบของประเทศไทย”⁶⁴

คนไทยทั้งมวล ไม่ว่าจะ “ชอบญี่ปุ่น” อย่างไรก็พอใจที่จะอยู่ห่าง ๆ ญี่ปุ่น ถ้าเป็นไปได้ ไม่มีใครต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามายึดครอง สัญญาฉบับเมื่อเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1940 ของจอมพล ป. ก็คือยอมให้ทางที่ทหารญี่ปุ่นจะผ่านไปได้เพื่อเป็นการตอบแทนการสนับสนุนให้ประเทศไทยได้รับดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมา⁶⁵ ด้วยเหตุนี้เอง ความพยายามของจอมพล ป. ที่จะให้ได้รับความสนับสนุนแนวร่วมแอ่งไกล-อเมริกัน อันเข้มแข็งอย่างเพียงพอที่จะยับยั้งความคืบหน้าของญี่ปุ่นจึงไม่ได้ผล⁶⁶ เมื่อความล้มเหลวปรากฏชัดแจ้งแล้ว จอมพล ป. จึงหันไปขอรับรองญี่ปุ่นในอันที่จะหลีกเลี่ยงหรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำให้การเคลื่อนทัพเข้าสู่ประเทศไทยตอนกลางล่าช้าลง ผลที่สุด เรื่องนี้ก็พิสูจน์ให้เห็นว่าไร้ประโยชน์เช่นกัน⁶⁷

การตัดสินใจที่จะเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่สะท้อนให้เห็นความคาดคะเนที่จะรักษาตัวให้พ้นอันตราย ซึ่งมีความหวังที่จะได้รับประโยชน์เป็นขึ้นเป็นอันในอันปลายเป็นเครื่องหนุนหลังอยู่⁶⁸ ย่อมเป็นการเสี่ยงอย่างแนนอนประการหนึ่ง การกระทำเช่นนี้ดูเหมือนจะเป็นทางเลือกที่พอจะเป็นความหวังทางเดียวเท่านั้นในสัปดาห์แรก ๆ ของสงครามเมื่อกองทหารญี่ปุ่น

กำลังไหลป่าเข้าสู่ประเทศไทย และกำลังตีบหน้าไปสู่ชัยชนะที่อาจเป็นไปได้ทั่วภาคพื้นแปซิฟิก

แนที่เดียวความไม่พอใจของบรรดาชาตินิยมในเรื่องที่ญี่ปุ่นเข้านั้น มีอยู่ตั้งแต่เริ่มต้น แม้กระทั่งในหัวใจของจอมพล ป. และบุคคลอื่น ๆ ที่ส่งเสียงสรรเสริญในการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ความไม่พอใจนี้ก็ได้อุปการภูษิตขึ้นเองตามเงื่อนไขทางการเมืองเพียงเมื่อประจักษ์ว่าญี่ปุ่นตกอยู่ในชะตากรรม ต่อจากนั้นนักการเมืองต่าง ๆ ในเวลาอันเหมาะสมที่สุดที่มีการเปลี่ยนอำนาจในเวทีสงครามในเอเชียก็ได้รวมตัวกันสนับสนุนขบวนการเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์

แต่ในที่สุด ลักษณะแท้จริงของคนไทยก็กำหนดให้อดใจไม่ขุ่นเค้นต่อญี่ปุ่น ผลที่สุด สิ่งเลวร้ายก็มิได้ปรากฏเป็นว่าเลวร้ายที่สุดในระหว่างสงคราม และประเทศไทยก็เอาตัวรอดโดยยังมีความเป็นเอกราชอยู่ครบบริบูรณ์เป็นสำคัญและอยู่ในลักษณะที่ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านของตนมากที่สุด ในบางกรณี ญี่ปุ่นก็ประพฤติปฏิบัติเกินกว่าที่ใคร ๆ ได้คาดหวังไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพ่ายแพ้ เช่นเดียวกัน ประเทศไทย ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร ก็ได้เป็นพันธมิตรของญี่ปุ่น ผู้นำของประเทศได้กล่าวแสดงความสามัคคีต่อญี่ปุ่นซ้ำ

แล้วซ้ำอีก และประเทศไทยก็อาจได้รับประโยชน์จากชัยชนะของญี่ปุ่น แต่การเสี่ยงไม่ได้รับผลคุ้มค่าเสมอไป อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่มีท่าทีคุกคามต่อไปอีก หน้าซ้ำญี่ปุ่นยังเป็นหนี้เงินตราของไทยที่ไทยหวังจะได้เก็บรวบรวมในที่สุด และญี่ปุ่นก็อาจพิสูจน์ความเป็นมิตรที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคต

นายนิชิโนะ จุนจิโร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นในระหว่างสงครามและต่อมาก็คือนักธุรกิจคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ได้กล่าวว่า ในช่วงระหว่างหลังสงคราม ผู้นำเสรีไทยในอดีตหลายคนที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ ได้เสนอให้ความช่วยเหลือ และแสดงความเป็นมิตรกับคนญี่ปุ่น และไม่มีใครเลยที่เอียงข้างถึงเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา⁶⁹ คำกล่าวของนายนิชิโนะจะสนับสนุนข้อยืนยันของไบรเลย์ (ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นด้วย) ว่า แม้แต่ผู้นำไทยที่นำคิดว่า “นิยมชาวตะวันตก” ก็ดูจะมีทัศนคติที่กว้างขวางไม่ชอบญี่ปุ่นอยู่บ้างเหมือนกัน⁷⁰ อย่างไรก็ตาม ไบรเลย์ได้มองอีกด้านหนึ่ง : ที่ว่าสามารถจะกล่าวได้ทำนองเดียวกันกับความ “นิยมญี่ปุ่น” สำหรับพรรคคนที่มิต่อตะวันตกของผู้นำไทย ดังที่พวกชาตินิยม... ซึ่งบางคนก็เป็นชาตินิยมรุนแรง...นั้นข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้นำระดับสูงของ

ไทยได้รักษาความรู้สึกที่กว้างอย่างมีเหตุผลทีเดียวเกี่ยวกับบุคคลภายนอกที่มาจากทุก ๆ ทาง ด้วยเหตุนี้ตลอดเวลาหลายทศวรรษแห่งปฏิบัติการทางการทูตที่ต้องรักษาตัวเองให้รอดพ้นอันตรายนั้น ผู้นำไทยได้ใช้หลักการทูตเดิมให้เป็นหลักสากล กล่าวคือ “ไม่มีมิตรถาวรแต่มีผลประโยชน์ถาวร”⁷¹

บทส่งท้าย

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยซึ่งโดยทางการแล้วเข้มงวดขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. 1945 นั้น กลับได้รับการฟื้นฟูอย่างค่อนข้างราบเรียบภายหลังสงคราม ผลงานชิ้นนี้ได้เสนอแนะปัจจัยห้าประการที่มีส่วนช่วยในเรื่องนั้น และช่วยให้แก้ไขอุปการะเชิงลบที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาให้สมดุลขึ้น ความสัมพันธ์โดยทางอ้อมเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1948 เมื่อประเทศไทยได้ส่งผู้แทนไปยังประเทศญี่ปุ่นเพื่อที่จะทำความตกลงเรื่องการแลกเปลี่ยนการค้ากับสแคป (SCAP) ณ สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียวแต่เดิม และในปี ค.ศ. 1951 ด้วยความเห็นชอบของสแคป ญี่ปุ่นก็ได้เปิดสำนัก

งานโพ้นทะเลขึ้นที่กรุงเทพฯ อีกหนึ่งปีต่อมา เมื่อญี่ปุ่นได้ อับอิสราฟอย่างเต็มที่อีกครั้ง หนึ่ง ประเทศทั้งสองก็ได้ จัดตั้งสถานทูตของตนขึ้นมา ใหม่⁷²

บางทีแล้ว การกลับมา มี ไมตรีต่อกันใหม่อีกครั้งหนึ่ง ได้มาถึงจุดสูงสุดในปี ค.ศ. 1955 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ซึ่งได้กลับคืนสู่อานาจ อีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1948 เนื่องจากรัฐประหารเดือน พฤศจิกายน 1947) ผู้ซึ่งได้เคย ปฏิเสธคำวิงวอนของญี่ปุ่นที่ จะให้ไปเยือนกรุงโตเกียวใน ระหว่างสงคราม ได้เดินทางไปเยือนประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นไม่นาน นายพล นะกะมุระ ก็ได้กลับมาเยือน ประเทศไทยเป็นการตอบแทน และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ถึงแม้ว่าจอมพล ป. จะได้ ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ในประเทศ ญี่ปุ่นในเวลาอีกสองปี ต่อมา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คู่แข่ง ของจอมพล ป. ซึ่งก้าวขึ้นสู่

อำนาจก็ได้ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นไป แต่กลับทำให้ความสัมพันธ์ทาง ด้านเศรษฐกิจแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะจอมพลสฤษดิ์มี นโยบายที่จะพัฒนาประเทศ โดยการส่งเสริมการลงทุนของ ต่างประเทศ ความร่วมมือกัน ทางด้านเศรษฐกิจ มีทั้งเจริญ ขึ้นและเสื่อมลง... โดยที่ความ เสื่อมนั้นส่วนใหญ่แล้วเกิด จากความวิตกของไทยในเรื่อง การขาดดุลทางการค้ากับญี่ปุ่น และมองเห็นญี่ปุ่นครองอำนาจ ในทางเศรษฐกิจของชาติ...แต่ ทว่าความสัมพันธ์ก็ยังมีความ สำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทย ในขณะที่ประเด็นเกี่ยวกับ “บาป” ในสมัยสงครามที่ญี่ปุ่น ก่อไว้กับประเทศไทยนั้นอาจ จะยังมีอยู่แน่ ๆ ในความรู้สึก ที่มีอยู่ภายในประเทศ โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ของ ช่วงสมัยสงครามนั้นจึงมีอยู่ บ้างเป็นภูมิหลังที่พอจะมองเห็นได้

NOTES

¹ On the subject of the shift in American policy toward Japan, see: Michael Schaller, *The American Occupation of Japan* (New York: Oxford U. Press, 1985). A particular purpose of encouraging Japanese trade with Southeast Asia was to offer a substitute for the China market, as the United States increasingly looked with disfavor on Japanese trade with the People's Republic of China and, after the 1951 peace treaty, insisted on Japanese recognition of the Republic of China on Taiwan. For American ideas on Thailand's view of Japan, see the following two notes.

² Quoted in Arlene B. Neher, "Prelude to Alliance: The Expansion of American Economic Interest in Thailand During the 1940's" (unpublished Ph.D. dissertation), Northern Illinois University, 1980, p. 366.

³ *Bangkok Post*, April 13, 1950.

⁴ Quoted in Neher, "Prelude to Alliance..." p. 377. In fact, some Americans bluntly advocated creating a new version of the Greater East Co - Prosperity Sphere. See, for example: Schaller, *The American Occupation of Japan*, p. 179.

⁵ Regarding Thai casualties, just after the event the Japanese military attache in Bangkok, Col. Tamura Hiroshi, estimated Thai casualties at 150 ("Tamura Bukan memo," document held by the archives of the National Institute for Defense Studies, Tokyo). According to a privately - published book by a group of Japanese war veterans who re - visited Thailand (Katayama Hiroshi, ed., *Himerareta Nittai sen*, 1987) the Thai war memorial at Nakhon Sri Thammarat lists Thai losses at 217 dead. However, Fujimori Sadaharu's article "Keiji ni ukarenu ōkokugawa" in the *Asahi shimbun*, July 31, 1987 states that this memorial has the names of 116 Thai soldiers who died in the fighting at the beginning of the war. Perhaps 116 of a total of 217 Thai dead were soldiers. The rest may have been policemen and civilians.

⁶ Iwakuro Hideo, *Seiki no shingun Singapōru sōkōgeki* (Tokyo: Chō shobō, 1956), pp. 16, 26-27.

⁷ Accounts of the Banpong Incident can be found in Iwai Ken, *C 56 Nanpō senjō o iku* (Tokyo: Jiji tsushinsha, 1978), pp. 133-136 and Zenkoku ken'yūkairenaikai, *Nihon kempei seishi* (Tokyo: Zenkoku ken'yūkairenaikai, 1976), pp. 946-948. The Ranong Incident is described in Nakamura Aketo, *Hotoke no shireikan* (Tokyo: Nihon shūhōsha, 1958), pp. 113-114.

⁸ Yahara Hiromichi, "Taikoku shinchō to Pibun shushō," May 1956 (handwritten document by former Staff Officer and Assistant Military Attache Yahara, held by the archives of the National Institute for Defense Studies, Tokyo).

⁹ Again, there are differing figures on the number of Thai deaths. OSS quoted the Thai Interior Ministry as reporting 8,711 air raid deaths in 1944-45 and damage to more than 10,000 buildings, most of them totally destroyed. See: XL 30948, Record Group (hereafter RG) 226, U.S. National Archives (hereafter USNA), Washington, D.C. However, a postwar account by M.R.Seni Pramroj states that only about 2,000 Thai died in air raids. ("Papers on World War II," typescript translation held by the Thailand Information Center, Chulalongkorn University, Bangkok, p. 12.) Kamon Pen-srinokun has suggested that the higher figure must include the deaths of laborers who worked on the ill-fated project to build a new capital at Petchabun in 1943 - 44.

¹⁰ Ichikawa Kenjiro, "Sengo Nihon no Tōnan Ajia kaiki: Tai no tokubetsu yen o meguru shomondai," Tokyo Suisandaigaku ronshū 20 (Jan. 1985) p. 7. The budget figure appeared in the *Japan Times Advertiser*, Dec. 23, 1942.

¹¹ Thamsook Numnonda, *Thailand and the Japanese Presence* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1977), pp. 91-92.

¹² *John Coast, Some Aspects of Siamese Politics* (New York: Institute of Pacific Relations, 1953), p. 23 and repeated in Thamsook, *Thailand and the Japanese Presence*, p. 95.

¹³ The Japanese Embassy strongly held this view. See: Nakamura, *Hotoke no shireikan*, pp. 100-101. Seni Pramroj, the Thai Minister in America, told Joseph Grew on June 5, 1944 that he believed Wanit's death most likely was "an outright case of murder." (Grew memorandum, June 5, 1944, 892.01/6-544, RG 59, USNA, Washington,

D.C.) After the war an American - educated Thai informant told OSS: "Nai Wanit Pananon is suspected of having been murdered by CID police....He knew too much about affairs and people during the time before the Japanese entered the country." XL 22759, RG 226, USNA, Washington, D.C.

¹⁴ XL 18986 and XL 23037, RG 226, USNA, Washington, D.C.

¹⁵ "Sōsaku dai yon rentai," June 1, 1946 in: "Thaihōmen butaishi itsushiryō setsu (kan)" in the archives of the National Institute for Defense Studies, Tokyo.

¹⁶ XL 18986, RG 226, USNA, Washington, D.C.

¹⁷ For an English-language history of the Thai Garrison Army, see: HQ U.S. Army Forces Far East Military History Section, Japanese Research Division, "Thailand Operations Record" in: Donald S. Detwiler and Charles B. Burdick, eds., *War in Asia and the Pacific*, Vol. 6 (New York: Garland Publishing, 1980).

¹⁸ An account of the liaison committee is contained in the cremation volume of one of its key members: *Chiwit lae ngan khong Phontho Momchao Phisitdisaphong Diskul* (Bangkok: no publisher given, 1966), pp. 38-48.

¹⁹ Takase Tsutomu, *Bankoku yori kaerite* (Tokyo: Nihon kōtsū kyōkai, 1942), pp. 8-9.

²⁰ This is supported by a report on conditions in Thailand compiled by Free Thai who exfiltrated to China in the fall of 1944. XL 14550, RG 226, USNA, Washington, D.C.

²¹ For example, a Free Thai member, Sawat Trachu, relates that the disruption of rail transport forced him to give up his job as a rice shipper in the Northeast. Sawat Trachu, *Laksutyot muang Khaphachao pen Seri Thai Kap khunphon Phuphan Tiang Sirikhan* (Bangkok: Matichon, 1984), pp. 1-4.

²² In 1945, although the Thai export reserve had declined to 300,000 tons, the Japanese army was fully supplied and each month 10,000 tons of rice were shipped to Malaya, 3,000 to Burma, and 2,000 to (famine-stricken northern French Indochina). Bōeichō bōeikenshūjō senshishitsu, *Shittan-Meigo sakusen* (Tokyo: Asagumo shimbunsha, 1969), p. 690.

²³ Hamada Yoshihisa, *Birma haisenki* (Tokyo: Tosho shuppansha, 1982), p. 28 states that the baht's black market value was six or seven times that of the Burmese military rupee, creating opportunities for quick profit through illegal currency dealings, since officially they were of equal value.

²⁴ This is confirmed by the Free Thai report on conditions in Thailand in the fall of 1944. XL 14550, RG 226, USNA, Washington, D.C.

²⁵ Yoshimura Kōzaburō, *Ano hito, kono hito* (Tokyo: Kyōdō kikaku shuppanbu, 1967), p. 160.

²⁶ Nakamura, *Hotoke no shireikan*, especially pp. 48-54. Even OSS affirmed improvement in the Japanese treatment of Thai citizens' and property. XL 18786, RG 226, USNA, Washington, D.C.

²⁷ For Direk's comments on Nakamura, see: Direk Jayanama (tr. by Jane G. Keyes) *Siam and World War II* (Bangkok: Social Science Assn. of Thailand, 1978, pp. 59, 102-103, 107.

²⁸ On the shift in Japanese policy, see: Akira Iriye, *Power and Culture* (Cambridge: Harvard U. Press, 1981), especially pp. 96-21.

²⁹ The text of the policy outline appears in: Ōta Ichirō, ed., *Nihon gaikōshi, Daitōa sensō senji gaikō* (Tokyo: Kajima kenkyūjo shuppansha, 1971), p. 182.

³⁰ Yamada is quoted from a message of May 1944 in: Bōeichō bōeikenshūjō senshishitsu, *Nansei hōmen rikugun sakusen* (Tokyo: Asagumo shimbunsha, 1976), p. 229 and Yamanoto's message of April 24, 1945 is contained

in: Ōta, ed., *Nihon gaikōshi*, p. 188.

³¹ XL 23037, RG 226, USNA, Washington, D.C.; Coast, *Aspects of Siamese Politics*, p. 21; and Direk, *Siam and World War II*, p. 107.

³² *Bangkok Post*, November 29, 1946.

³³ 892.00/9.3044, RG 59, USNA, Washington, D.C.

³⁴ A Japanese account by an operative who served as a liaison man with the Chinese is: Fujishima Ken'ichi, *Gendō suru sensō no urabanashi* (Bangkok: Kokusai insatsu yūgen kōshi, 1977).

³⁵ Suphot Dantrakun, ed., *Phanhotamruatek Adun Adundetcharat phuttung khotetjing prawattisat Kiawkap Nai Pridi Phanomyang lae Chomphon P. Phibunsongkhram* (Bangkok: no publisher given, 1979), pp. 185-186. (This is the text of Adun's testimony for the Thai war crimes trials and hereafter this source is referred to as "Adun's Testimony.")

³⁶ (Phra) Phisan Sukhumwit, *Jotmai het khong Seri Thai* (Bangkok: Thai Khasem Press, 1979), p. 30.

³⁷ For example, see: "Bangkok Monthly Political Report, September 1941," U.S. Legation, 892.00 PR/149, RG 59, USNA, Washington, D.C. In the fall of 1941 Wanit was accused of corruption and treason in the Thai press. For more details on this incident, see: E. Thadeus Flood, "Japan's Relations with Thailand: 1928-1941 (unpublished Ph.D. dissertation), University of Washington, 1967, pp. 645-654. Police Commander Adun, who ordered Wanit's arrest in 1944 and who is blamed by many for his death, bluntly referred to Wanit as "a Japanese spy." Adun's Testimony, p. 72.

³⁸ Yamada Kunitarō, *Meiji shonen no ayumi* (Nagoya: Yamada Sensei "kairoku" shuppan suru kai, 1979), p. 242. In a talk with British Minister Sir Josiah Crosby on July 3, 1939, Regent Prince Athit discussed reasons for an upsurge of pro-Japanese sentiment. According to Crosby's report "His Royal Highness could only account for this change by concluding that the Japanese were exercising pressure in order to bring the Prime Minister and the naval and military clique definitely over to their side. He believed also that the Japanese were distributing money freely, more particularly among the officers who figured among the 'promoters' of the *coup d'état* of June, 1932, for many of these men were exhibiting conspicuous signs of affluence at the present time." British Foreign Office File 371-23595-6536, Document F7486/1860/40, Crosby to Lord Halifax, July 10, 1939.

³⁹ Bōeicnō bōeikenshūjo senshishitsu, *Shittan-Meigo sakusen*, pp. 693-695 and Thawi Bunyaket, "Additional Facts on the Situation in Siam During the Second World War," in Direk, *Siam and world War II*, pp. 120-121.

⁴⁰ Charles Cruickshank, *SOE in the Far East* (Oxford: Oxford U. Press, 1983), p. 120.

⁴¹ "MAGIC Far East Summary, Army Supplement," July 24, 1945, RG 457, USNA, Washington, D.C. John B. Haseman, *The Thai Resistance Movement in World War II* (DeKalb: Northern Illinois U. Center for Southeast Asian Studies, 1979), p. 150 states that the operation had been rescheduled for August 19.

⁴² Nicol Smith and Blake Clark, *Into Siam the Underground Kingdom* (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1946), pp. 228-229, 287-288, 296-229 and Nishino Junjiro *Nittai yonhyakunenshi* (Tokyo: Jiji tsūshinsha, 1984) (second edition), pp. 173-179.

⁴³ Thawee Bunyaket, who served as prime minister for a brief period just after the Japanese surrender stated: "During my seventeen days of prime ministership I almost sat on fire and faced several crises. But disarming the Japanese did not pose any one of them. I must commend the behavior of a large number of fully armed Japanese soldiers. Once they were told that their government had surrendered, they gave up arms without any disturbance. It is difficult to imagine a more disciplined lot of soldiers." Quoted in: Jayanta Ray, *Portraits of Thai Politics* (New Delhi: Longmans, Ltd., 1972), p. 107.

⁴⁴ SRS 1769, "MAGIC Diplomatic Summary," August 24, 1945 in "The MAGIC Documents: Summaries and Transcripts of the Top Secret Diplomatic Communications of Japan 1938-1945" (microfilm) (Washington, D.C.: University Publications of America, 1980).

⁴⁵ Genevieve Caulfield (Ed. Fitzgerald, ed.), *The Kingdom Within* (New York: Harper & Bros., 1960), pp. 247-248.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 248. The late Jorge Orgibet, in Bangkok at that time as a representative of the U.S. Office of War Information (OWI), expressed the same view in almost the same words during an interview in Bangkok in August 1984.

⁴⁷ *Ibid.*, pp. 244-245. Also, see: Nakamura, *Hotoke no shireikan*, pp. 182-183 and Ishii Itarō, *Gaikōkan no isshō* (Tokyo: Chūō kōronsha, 1986) (reprint edition), p. 483.

⁴⁸ Nakamura Aketo, "Chūtai yonnen kaisōroku," Vol. 4, pp. c24-26. This is a handwritten memoir, a copy of which is held in the archives of the National Institute for Defense Studies, Tokyo.

⁴⁹ Nigel J. Brailey, *Thailand and the Fall of Singapore* (Boulder, Colo.: Westview Press, 1986), pp. 19, 2.

⁵⁰ Brailey posed the rhetorical question: "Yet was it conceivable that they could cooperate with the colonial powers against Japan?" Obviously he expects a negative answer. *Ibid.*, p. 18.

⁵¹ Benjamin A. Batson, "Siam and Japan: The Perils of Independence," in Alfred W. McCoy, ed., *Southeast Asia Under Japanese Occupation* (New Haven: Yale U. Southeast Asian Studies, 1980), pp. 267, 286.

⁵² A Thai scholar argued in 1976 that "whether consciously or unconsciously, through the socialization process at school or learning from colleagues or from books on Thai diplomatic history, Thai diplomats tend to counsel the pattern of diplomatic policy pursued by their fore-fathers at the time when Western colonialism was at its peak." Likhit Dhiravegin, *Siam and Colonialism (1855 - 1909): An Analysis of diplomatic Relations* (Bangkok: Thai Watana Panich Co., Ltd., 1975), p. iii.

⁵³ Many books are available about the various independence movements, but a particularly interesting one which casts much light on the nature of the internal difficulties they faced is: A. M. Nair, *An Indian Freedom Fighter in Japan* (Sanibabad: Vikas Publishing, 1985f). Nair and his mentor Rash Behari Bose were accused by other Indians of being too much under the control of the Japanese, but whatever the merit of such a charge, at least R. B. Bose and Nair, through long experience of dealing with the Japanese had a much more realistic sense of what might and might not be achieved under their patronage.

⁵⁴ Brailey, *Thailand and the Fall of Singapore*, for example, pp. 18-19.

⁵⁵ Likhit, *Siam and Colonialism*, pp. 78-79.

⁵⁶ Thawatt Mokarapong, *History of the Thai Revolution* (Bangkok: Chalermnit, 1972), pp. 107-109.

⁵⁷ Japanese sources indicate that, in fact, Japan turned down a secret proposal for an alliance between the two countries by King Chulalongkorn in 1902. See: Ishii Yoneo and Yoshikawa Toshiharu, *Nittai kōryū roppyaku nenshi* (Tokyo: Kōdansha, 1987), p. 135. This incident is also referred to in: Mantetsu Tōa keizai chōinkyoku, *Shamu hen* (Tokyo: Kaimeidō, 1941 (reprint of 1938 original), p. 81. Japanese lack of interest was such that when Ishii Itarō received notice of his appointment as minister to Thailand in 1936, he feared the death knell had sounded for his career. In the Japanese Foreign Ministry there was a saying that assignment to any of the three "sha" countries *Shamu* (Siam), *Grisha* (Greece), or *Perusha* (Persia) was a sign of exile. Ishii wrote: "Siam had been a friendly country for many years, but was out of Japan's diplomatic mainstream. As a ministerial post it was a dumping ground. There was only one example in the past of resurrection from this dumping ground and that was Hayashi Kyūjirō, who afterward became ambassador to Brazil."

(Ishii, *Gaikōkan no isshō*, pp. 267-268) Ishii's subsequent career proved how things had changed, as in 1937 he was recalled to head the East Asian Bureau and afterward served as minister to the Netherlands and ambassador to Brazil and Burma. In his dissertation "Japanese Economic Relations with Siam: Aspects of their Historical Development 1884-1942" (Australian National University, 1986), William L. Swan concluded: "The noteworthy feature of Japan's economic relations with Siam for much of the period before World War II was the relative unimportance of these relations." (p. 216)

⁵⁸ See chapter four in: Charivat Santaputra, *Thai Foreign Policy 1932-1946* (Bangkok: Thai Khadi Research Institute, 1985), especially, pp. 136-139.

⁵⁹ In the instances where something is known of the arguments presented in favor of a pro-Japanese policy, these were inevitably based on grounds of *Realpolitik*. According to Flood ("Japan's Relations with Thailand: 1928-1941," p. 222) when Phibun in July 1939 "proposed frankly that the Thailand should rely on the Japanese in event of war He beat back the skeptics with the simple reasoning that in a real emergency Britain, Thailand's traditional mentor, could no longer be relied upon." Another example is the policy paper put before the Cabinet by Luang Wichit Wathakan in May 1940 ("Rayngan khong chaonathi ruapruam aekasan kiaw kap kansongkhram [chabap phiset] banthuk ruang thana khong phrathet Thainai Songkhram khraw ni," May 4, 1940 a copy of which is held by the Thailand Information Center, Chulalongkorn University Library, Bangkok). While arguing for cooperation with Japan because Thailand could not depend on help from Britain, France, or the U.S., he described Japan as "as tiger" which Thailand had to befriend in order to survive. He also described Japan as untrustworthy and stated that he really preferred the Westerners over the Japanese. (pp. 8-9, p. 27) Luang Wichit was viewed as one of the key members of the "pro-Japanese" group.

⁶⁰ For example, one *coup* group member, Luang Supchalasai, told an interviewer he joined the plot because: "We knew that other countries did not have an absolute monarchy, so we wanted to imitate them." Quoted in Anwar Kemal, "The Role of the Military in the Politics of Thailand" (unpublished M.A. Thesis), University of Pennsylvania, 1963, p. 6.

⁶¹ Asada Shunsuke, Japanese consul-general in Bangkok 1940-1941, noted in a postwar article that many influential Thai, particularly in the Foreign Ministry, had been educated in Britain and had become "enchanted by things British," but "on the other hand, how many people in the Thai government were enchanted by Japan? Regrettably, I hardly even thought that Wanit [Pananon], the person who was presumably the most pro-Japanese as well as the best-acquainted with Japan, yearned for Japanese culture. I had never met any Thai, including Wanit, who spoke Japanese..." Asada, "Wannito no higeki," *Minnami* (Jan. 1950) pp. 10-11. Phibun's cultural program was notably devoid of any Japanese influence. Even the substitution of bowing for the traditional *wai*, often cited as such, in fact represented only another example of borrowing from the West. The American Legation "Political Report for October 1941" (892.00/P.R./150, RG 59, USNA Washington, D.C.) described the new custom as consisting of a "bow and doffing of the hat." For an interesting analysis of the different ideological backgrounds of the "New Order" and "Co-Prosperity Sphere" policies, see: Miwa Kimitada, "Japanese Policies and Concepts for a Regional Order in Asia," Research Paper A-46, Institute of International Relations, Sophia U., Tokyo, 1983.

⁶² Asada, "Wannito no higeki," p. 12.

⁶³ *Ibid.*, pp. 11-12.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 6.

⁶⁵ On this matter, see: Nagaoka Shinjiro (tr. by Robert A. Scalapino), "The Drive into Southern Indochina and Thailand," in James W. Morley, ed., *The Fateful Choice* (New York: Columbia U. Press, 1980), p. 218 and Flood, "Japan's Relations with Thailand: 1928-1941," pp. 322-326.

⁶⁶ These efforts are particularly well-described in Sir Andrew Gilchrist, "Diplomacy and Disaster, Thailand and the British Empire in 1941," *Asian Affairs*, 13 (Oct. 1982) 249-264. Willys Peck, the American Minister in Bangkok

during the last months before the war wrote in his summary report of August 22, 1942: "Had the Prime Minister been able confidently to rely on the desire and ability of the French and British to defend their respective territories, he probably would have defied Japan." He noted that Phibun tried hard to get U.S. and British support, but "could discover no intention on the part of either power to intervene effectively." 892.00/233, RG 59, USNA, Washington, D.C.

⁶⁷ Bōeichō bōeikenshūjō senshishitsu, *Maree shinkō sakusen* (Tokyo: Asagumo shimbunsha, 1966), pp. 148-152.

⁶⁸ The minutes of the Thai cabinet meetings of December 7-8, 10, and 11, 1941, used as evidence at the Thai war crimes trials (translated by Swan and included as an appendix to his dissertation "Japanese Economic Relations with Siam..." pp. 239-293), in addition to showing the mood of despair which gripped the Thai leadership at the time of the Japanese invasion, again reflect nothing other than realistic, survivalist reasoning in arguments for alliance with Japan. Although many examples could be cited, perhaps the best illustration of the uncertainty of Thailand's gamble Phibun's comment on the 11th after he had already made the decision to sign the alliance agreement: "...if we don't sign it means we will all be destroyed. If we join with them and Japan is destroyed, we will be destroyed too. Or if Japan comes out OK, we still could be ruined. Or if Japan does OK, we too could do OK. Or if Japan wins we could end up like Manchukuo. So what should we do? There is only one way. What could we do economically [if we don't join Japan]? There's no way. The same with trade. How could we get the things we need, like medicines? If we don't join with Japan, we won't be able to import goods; we won't be able to export. If we don't join with Japan, I don't know who we'll be able to trade with. I don't see that there is any way that we can't give in to them. In my opinion we have to make this sacrifice. I don't know what will happen by going this way. I don't know if it will be like Manchukuo or what. It's up to Japan. It means we submit to death; we hand ourselves over to them. They might even have some morality, like when we handed ourselves to Britain and France a long time ago..." (p. 290)

⁶⁹ Nishino, *Nittai yonhyakunenshi*, pp. 178-179.

⁷⁰ Brailey, *Thailand and the Fall of Singapore*, p. 19.

⁷¹ Appropriately, retired Thai diplomat and former Free Thai Konthi Sunhamongkhon stresses the importance of this axiom in his book *Kanwithesobai khong Thai* (Bangkok: Thammasat U. Press, 1984), unpaginated foreword.

⁷² Nishino, *Nittai yonhyakunenshi*, pp. 208-209.